

ERZURUMDA

Erzurum K. Kafkas Kültür Derneği Yıllık Genel Kurul Toplantısı 25.2.1971 tarihinde yapılmış ve Yönetim Kuruluna

Battal Kuşhan, (Ziraat Fakültesinde Doçent), (Başkan),

Nihat Ozen, (Ziraat Fakültesinde Asistan,) (2. ci Başkan),

Osman Akyol, (Z. F. Öğrencisi), (Sekreter),

İslâm Timur, (Muhasip),

Selâhattin Cengiz, (Z. F. Öğrenci),

Mustafa Aydaş, (Ed. Fak. Öğrenci),

Bekir Emlik, (İşl. Fak. Öğrenci) de üyeliklere seçilmişlerdir.

Yeni Yönetim Kurulunu tebrik eder başarılar dileriz.

Yeni Yönetim Kurulu 12 Mart 1971 tarihinde Erzurumun kurtuluşu sebebiyle düzenlenen törene folklor ekibiyle katılmış ve büyük takdir kazanmıştır.

VEFAT HABERLERİ

Eski Çorum Milletvekillerinden ve Gima T.A.Ş. İdare Meclisi Reisi Ahmet Uysal 24 Şubat 1971 tarihinde Ankara'da kalp yetersizliğinden ani olarak vefat etmiştir.

Canazesi Ankara Hacıbayram Camiinde kalabalık bir topluluk tarafından kaldırılan hemşerimize Tanrıdan Rahmet, ailesine baş sağlığı dileriz.

**

Izmit Belediye Başkanı Leyla Atakan geçirdiği bir trafik kazası sonucunda vefat etmiştir.

Çevresinde çok sevilen ve İzmit Kafkas Derneğimizin daimi yardımlarını esirgemeyen merhumeye Tanrıdan Rahmet, ailesine baş sağlığı dileriz.

Leyla Atakan Çerkeslerin Vubuh kabilesinden ve emekli general Hasan Atakanın kızıydı.

GEÇMİŞ OLSUN

Ankara K. Kafkas Kültür Derneği ve dergimiz yarı kurulu üyelerinden Kemal Kılıçvuran Ankara'da bir mide kanaması geçirmiştir.

Sağlık durumu iyiye yönelen kıymetli kardeşimize geçmiş olsun deriz...

DOĞUM

**

Ankara K. Kafkas Kültür Derneği üyelerinden Kâzım Baştuğ'un (Bekâr) ikiz kız çocuğu dünyaya gelmiştir.

Yavrulara uzun ömür diler ailesini tebrik ederiz.

KONFERANS :

Kırım Kültür Derneği 9.1.1971 tarihinde Ankarada Milli Kütüphane konferans salonunda ve kalabalık bir dinleyici huzurunda (Türk Tarihi içinde Kırım) konulu bir konferans düzenlemiştir.

Dernek başkanı sayın Halil Haksal ve Prof. Halil İnalçık'ın söz aldığı konferans ilgilyle izlenmiştir. Tebrik ederiz.

BURSADA

Bursa Kafkas Kültür Derneğimiz 8.Şubat.1971 tarihinde Bursa Devlet tiyatrosu salonunda büyük bir folklor gösterisi düzenlemiştir.

Çok başarılı geçen gecede Kafkas milli oyunları başarıyla icra edilmiştir.

Tebrik ederiz.

KAFKASYA

KÜLTÜREL DERGİ

3 AYDA BİR ÇIKAR

YIL : 7 SAYI : 30 CİLT : 7 MART — NİSAN — MAYIS - 1971

Sahip ve sorumlu yayın Müdürü
İZZET AYDEMİR

Yönetim Merkezi :
Bağcılevler, Emek Mahallesi,
75. ci Sokak No : 61 D : 5
Ankara

±

Dizildiği ve Basıldığı yer
İDEAL Matbaası

ABONE TARİFESİ

Yıllık Abonesi : 16 TL.
Yabancı Memleketler : 60 TL.

İLÂN TARİFESİ :

Dergimizde yayınlanacak ilânların
Tam sayfası 1000, Yarım sayfası
500 TL. dir.

±

Gönderilen yazılar ve resimler
basılsın veya basılmasın iade
olunmaz.

Yayın Komitesi gönderilen yazı-
larda gerekli düzeltmeleri yap-
maya yetkilidir.

Dergide basılan tercüme yazılar-
dan doğacak her türlü sorumlu-
luk çevirene aittir.

Dergide yayınlanan yazılar kay-
nak gösterilmek şartıyla başka
yerde yaylanabilir.

İÇİNDEKİLER

Yedinci Yılı Bitirirken

KAFKASYA

Gelin (Şiir)

Afeşij EMİN

Abrskil

B. BATIRHAN

Ben de Varım Diyebilmek

B. CANBOLAT

Oşhamafe (Şiir)

B. CANBOLAT

Şeretloku Talus'tan

Sakin Sen de Konuşma

KİR—KAS

Gürcü Ata Sözlere

ZURAB T.

Bir Cehalet Örneği

S. AJİBA

Bir Tarih Yetimi (Hikâye)

J. B. ŞAMİ

Elbruz (Şiir)

K. KAYSİN

Melikapxu'nun Cevabı

Afeşij EMİN

Sanekh

Afeşij EMİN

Son Çerkes — Rus Savaşları

Dr. V. GÜSAR

Nevruzoka

Dr. V. GÜSAR

Bir Abaza Köyü

Z. S. AJİBA

Kafkasyalı Konuklarımız
Okuyucu Mektuplarına Cevaplar
Aktüalite

Yedinci yılı Bitirirken

Kafkasya kültürel dergisi bu sayısı ile yedinci yılını bitirip sekizinci yılına girmektedir. Dergimiz yedi yıllık süre içerisinde sayfaları arasında yüzlerce makale, hikâye, şiir, biyografi, kitap tanıtma, piyes, sanat ve aktüalite olaylarını dile getirmiş, bununla da yayın hayatına başladığı ilk günlerde yerine getirmeyi amaç edindiği birçok şeyi gerçekleştirmiştir.

Bizler için kolay olmamıştır, yedi uzun yıl boyu çalışıp didinmek... Gerek maddî, gerekse mânevî yönden çok yorucu, yıpratıcı anlar yaşadık. Yine de süregelmektedir bu zorluklar. Yıllar önce Çerkesliği ağzına almaktan çekinen, Kafkasya'yla ilişkiler kurmak şöyle dursun böyle birşeyi düşünmek istemiyen kişilerin bugün kraldan çok kralcı oluşları ibretle izlenecek olayların başında gelmektedir. Ama biz herşeye rağmen hoşnutuz bu durumdan. Bizi en çok üzen hususlar çalışma kervanımıza katılan pekçok aydın kişilerin usanıp, mücadeleyi bırakmaları, konuşmakla iş yapmanın ayrı, ayrı şeyler olduğunu geç anlamalarıdır. Birçok aydınlarımızı da ne yazık ki hâlâ birşeyler yapılmasını temenni eder durumda görmekteyiz. Bunlar hâlâ uzaktan seyirci olmakla yetinmektedirler. Bazıları da suçlama ve çamur atmalarına devam etmektedirler. Devam edecektir bu tür olaylar.

Biz yine hiçbir akımın, hiçbir art düşüncenin etkisinde kalmadan gücümüzün yettiği, imkânlarımızın elverdiği kadarıyla yolumuza devam edeceğiz. Her zamanki gibi sağduyu sahibi, gerçek Kafkaslıların yardım ve teşviklerini beklemekteyiz.

KAFKASYA

Şiir

GELİNİ!

Yazan : Afeşij EMİN

Gelin, gelin diye bir gelin ağlar orada,
Ne gezersin yabanda feryadı duymazmısın?
Başlarında bin yer var benim gibi sana da,
Bulutları tül yapmış dağları görmez misin?

Kafkaslılar'da yaşayan evi bırakıp gitmez,
Erkekleri çok gezer vatanını terketmez,
Çünkü Kuban uzundur köpürüp akar bitmez,
Ağlıyarak geçmiştin görmeye gitmez misin?

Kendin sahip çıkmazsan vatanına,
Bayrak diktiği Ay'da sana yer verir sanma!
Uzun sürer Çerkes misafirliği amma,
Kovulmadan evine gayrı sen dönmez misin?

Oşhamafe sevgilin, arkadaşın, atındı.
Orduları durduran Laşnikay bir kadındı.
Onu bırakıp kaçan vah!. Sana delikanlı,
Tellerinde gül açmış gelinden geçermisin?

ABRSKİL

1. Abrskil, zalim ve kötü insanlarla hiç geçinemezdi. Hattâ ilahlara da pek itaat etmek istemiyordu. Bu nedenle Tanrıların hiddetine uğramış ve Clous adı ile anılan, bir mağarada demir bir sütunu bağlanmıştı. Rivayete göre; Abrskil, çürmeden bağlı bulunduğu bu sütunu sallayarak yerinden çıkarmaya uğraşiyor ve tam maksadına erişeceği anda nereden çıktığı bilinmeyen bir küçük kuş geleerek sütunun üzerine oturuyor, ışın bitimini engelliyordu. Bunu gören Abrskil sinirlenerek eline geçirdiği ağır demir bir çekici kuşa fırlatıyordu. Ne varki kuş bu saldırıdan zarara uğramadan uçup gidiyor ve fakat fırlattığı çekiç kendisinin üzerine düşmesinden başka sütunun da biraz daha derine gömülmesine sebep oluyordu. Bu hal her defasında aynı şekilde sonuçlanıyordu. Ancak bütün bu olaylara rağmen Abrskil teslim olmuyor, ilahlara olan öfkesini, zalimlere karşı duyduğu nefreti muhafaza ediyor, iyilere karşı duyduğu sevgi ve saygıdan bir şey kaybetmiyordu.

2. Dağlara zincirlerle bağlanmış ya da derin mağaralara kapatılmış kahramanlara dair nice efsaneler Kafkas dağları arasında yaygın bir haldedir. Gürcülerin AMİRAN, Ermeniler'in MHER, Kabartay'ların Oshomaho dağı tepesinde bağlanan NASREN bu biçim efsaneler arasındadır.

3. Abhazların folklorlerinde bahadır Nartların efsanelerine önemli bir yer verilmiştir. Bu tip efsaneler hemen bütün Kafkas milletleri arasında ve bilhassa, Adige'ler, Kabartay'lar, Osetin'ler ve Abhaz'lar arasında daha çoktur. Şahıslar ve işlenişleri müşterek olan Nart eposunun her millete başka bir görüntüsü vardır. Genellikle Abhaz varyantlarında diğer Kafkas milletleriyle müşterek yönleri bulunduğu halde Nart eposu, kendine özgü özellikler taşır.

Nartların tarihi efsaneleri incelenince olursa, kültürlerinin artmasına paralel olarak ananevi devirlerinin sona erdiği ve harp demokrasisinin ilerlediği görülür. Yani kültürde ilerleme oldukça bronz devri sona ermiş, demir devri yerleşmeye başlamıştır. Kafkasya'da ve bilhassa Abhazy'a'da Nart eposunun kahramanlarından biri olan Sataney - Guaşe'nin parlak mücadelelerini aktiren bu devir, VI - VII milattan öncesine rastlar. Bu devirden sonra milletler arasında süregelen efsaneler, çoğunlukla kaybolmuştur. Bu da Nart efsanelerinin «harp demokrasisi» devrinde önemli yeri bulunduğu olan kanaatları kuvvetlendirmektedir. Nitekim, Nartların harplerinde büyük rol oynamaları da bu devre rastlamaktadır.

Nart neslinin asili olan Sataney - Guaşe, oğlu Sosirk ve Dilber Gunde, Nartların kız kardeşi Tsvints ve Nartların küçük kardeşi Yahsit, Nart Sita'nın oğlu v.b. lere dair olan efsaneler çok ilgi çekicidir. Bu konularda çok detaylı rivayetler vardır. Daima muzaffer olan, yenilmez devlerle mücadele eden, insanlara ateş-bağışlayan ve faydalı bitkiler veren ve nihayet vahşi hayvanları ehlileştiren ve bu nedenle de kültürlü kahraman olarak tanınan Sosirk ve eposuna büyük yer ayrılmıştır. (1)

Pşkaç-upa Maçe ve Baaloy - pha Madu'nin düşmanlarla ve bilhassa Apstir'lerle olan mücadelelerini anlatan şarkı gerçekten ilgi çekicidir. Bu efsaneler rivayetler halinde nesillerin kalplerine yerleşmiş ve büyük etki yaratmıştır. Maçe, va-

tanına tecavüz eden düşmanlarla hayatını hiçe sayarak vuruşmuş ve bu uğurda canını vermiş bir kahramandır. Maçe'nin sevgilisi dilber Madina'da sevgilisinin harpte öldürüldüğünü öğrenince erkek elbiseleri giyerek harp meydanına gelmiş ve düşmanlarıyla amansız bir savaşa girmiştir. Onun bu cesur davranışı askerlerini galyana getirmiş ve yeniden saldırıya geçerek düşmanlarını bozguna uğratmıştı.

Abrskil'in kahramanlığına dair söylenegelen rivayetler Abhaz'lar arasında unutulmaz destanlar olarak halen de yaşamakta. — Abhaz (Abhaz'ların Prométesi) kendi yurdu olan Abhazyaya için dövüştür, iyiliği, adaleti müdafaa eder ve uzlaşmadığı tanrılarıyla mücadele eder — şeklindeki inançlarını sürdürürler.

Not: Pr. 3 V. Ançibâdze'nin — Abhaz'ların pek eski tarih ve kültürleri — adlı kitabının Nart eposuna dair olan kısmından (Sayfa 113-115) parçalar.
Moskova — 1964

Ben de Varım Diyebilmek

İnsanlar; buhar, elektrik ve nükleer aşamalarından sonra bu gün fezaya hakim olmak yolundadırlar. Birbirinden geri kalmamak için yarış halindedirler. Adeta, Ay'a ayak basılmış, incelemeler yapılmış ve insanlığın bitmek nedir bilmiyen ihtirasları sonunda dünyanın uydusu iken bu gün insanlığın uydusu olmuştur. Bu gün aya ayak basan insanoğlu yarın - öbür gün diğer gezegenleri de hakimiyeti altına alacağı şüphesizdir.

İnsanlığın bu hamlelerine ayak uyduranlar elbetteki var olmağa —bende varım— demeye hak kazanacaktır. Bu aşamalara ayak uyduramayanlar —başkalarına ayak uydurmayı, kültür bağımsızlığını istemenin suç olduğunu ve hattâ Kafkasya demekten korkan insanlar— ezilmeye, sömürülmeye ve yok olmaya mahkûmdurlar.

Biz ne idik, bu gün ne olduk? Sorunun cevabını vermek çok güç. Utanç verici. Afrika'nın insan eti yiyen barbar kavimlerinin bağımsızlıklarını kazanmaları dünya kamu oyuna —bende varım— diye haykırışlarını duyarak cevap vermek çok zor. Bir millet için, susmak kadar kötü ne olabilir, asimile olmaktan daha berbat bir şey var mıdır? Hele hele haykırmak için, sesini duyurmak için hamle yapanlara köstek olmak. Bundan daha büyük zillet olur mu?...

Uyanalım artık kardeşler... Yüz altı sene uyuduk yüz yediye giriyoruz artık bu gâflet uykusu yetişir. Kendimizi düşünmüyorsak evlatlarımızı düşünelim. Çocuk, annesinin kucagında büyüdüğü zaman insanlık duygusunu kazanır, insan olur. Kişi de vatanında. Atalarımız bizim için dökmedimi kanını? Bize bir vatan bırakmak için düşman çizmeleri altında ezilmedi mi? O halde bu vefasızlık niçin, bu boş vermeler neden? Yetmez mi şimdiye kadar utanç içinde yaşadığımız? Kurtuluşumuz artık bu aşagılık duygusundan, yıkılmı aramızdaki senlik benlik dâvasını. Analarımızın dilinde ağıt değil hürriyet türkülleri olsun. Kartal başı gibi dimdik, gururla başlarımız bu gün neden eğik?

Hep beraber koşalım yarınlar. Yarınlar ki, bizim için bağımsızlık dolu özgülük dolu, mutluluk dolu. Bütün mesele «bende varım» diye haykırabilmekte ve bu cesareti gösterebilmektedir. »

Şiir

O Ş H A M A F E

Burhan CANBOLAT

Bir gün gelirsem uzak bir ülkeden
Yüzünü çevirip dönme başka yana OŞHAMAFE.
El açıp af dilersem senden,
Reddedip kıyma bu cana OŞHAMAFE.

Dedem garip kaldı yaban elinde,
Ermidir kişi silâhı patlatırsa belinde,
Ağıt değil, zafer türkülleri olsun anaların dilinde,
Hürriyet çokmu uzak dersin, söyle bana OŞHAMAFE.
Hasretin yetti, aştı bile baştan
Ayrı düştüm, ana baba, kardeşten
Affettiğini fısılda kulağıma yavaştan
Kucak açıp koşayım sana OŞHAMAFE.

Şeretloku Talustan

Şeretloku Talustan 1884 yılında Kaberdey'de Dıgıjıkoj'un «Avşıcer» köyünde doğdu. Babasının adı Ali Han'dır. İlk öğrenimini Nalçık'ta yaptıktan sonra yatılı okulda orta öğrenimini tamamladı ve yüksek öğrenim için Leningrat'a gönderildi. Fakat orada okuyamıyarak vatanına döndü. 1900 — 1908 yılları arasında sırasıyla Dıgıjıkoj, Tambiy, Argudan okullarında müdürlük sonra da Nalçık'ta Rusça ve Adigece ders okuttu. Fransızca ve Almancayı da bilen Talustan Kazanokue Jabağı, At arabası ile içindeki gelin adlı piyeslerin yazarıdır. Ayrıca şiirleri de vardır ki bütün bunları Arap harfleriyle 1916 yılında Adigece olarak yayınlamıştır.

O, Adige kültürüne etkili katkılarda bulunan bir yazardır. Aşağıda yazarın o devirde yazdığı ufak bir yazısını sunuyoruz.

YILANIN BAŞI İLE KUYRUĞU

Yılanın başı ile kuyruğu arasında anlaşmazlık çıkmıştı. Kim kuyruk olacak diye. Yılanın başı:

— Sen bana emir veremezsin, çünkü senin gözün, burnun yoktur diyordu. Kuyruk da:

— Kuvvetin büyüğü bendedir, süründürme gücünü veren benim, öyle ki ben ağaca dolansam, sen yerinden kıraldayıp bir yere gidemezsin. Diyordu.

Bunun üzerine ikisi de birbirinden ayrıldılar, baş biraz ileri gidince kuyruk bir yarımın içine düşerek kaybolup gitti.

Sakin sen de konuşma

Kir — Kas

Birkaç yıldır görüşemediğim öğretmen arkadaşşıma rastlamıştım. Kendisi milli benliğini kısmende koruyan bir Çerkes köyündendi. Küçük yeğeniyle birlikte kasabaya gelmişlerdi. Şundan bundan konuşuktan sonra yeğenini yanıma bırakıp bir iş takibi için yanımdan uzaklaşmıştı. Öğretmenin Çerkes yeğenine Çerkesçe:

— Nasılsın dedim?
— Ben Çerkesçe konuşmuyorum ki dedi.
— Neden? Sizin köyde herkesin Çerkesçe konuştuğunu çok iyi biliyorum dedim.

Yüziime hayretle bakıp:

— Amcamın öğretmen olduğunu bilmiyormusun? Dedi.
— Amcan sana Çerkesçe konuşmamanımı söyledi?..
— Sus, bak işte geliyor. Çerkesçe konuştuğunu duymasın, seni de döver. Çerkesçe konuşursam ckula gittiğimde Türkçeden zayıf almışım...

Gürcü Ata Sözleri

5

ZURAB T. den Çeviren :
H. HAYRIOĞLU

(Geçen sayıdan devam)

Suda doğup büyüyen kurbağanın dünyadan ne haberi olur?
Kurbağayı köşke buyurdular, o zıplayıp su kuyusuna düştü.
Korkulu yaşamaktan kavgalı yaşamak daha iyidir
İhtiyarlar hatıralarla, tembeller ümitlerle avunurlar
İhtiyar; madem masrafa giriyorsunuz bari benide evlendirin demiş.
İhtiyarın düğününde arpa ekmeğiyle kimse yetinmez.
İhtiyar tilki burnuyla toprağı eşer kuyruğuyla karık çeker
İhtiyar, dul gelinine; Ben nasıl olsa öleceğim, sen kışlık odununu tedarik et, diye nasihatla bulunmuş. Gelin de; bende nasıl olsa kışa kadar evlenirim demiş. Ama ne ihtiyar ölmüş ne de gelin kccaya varmış, kışın odun sıkıntısına düşmüşler.

Ninemin çapaklı gözlerinden öpmenin hikmeti; bana poğaça (Ekmek) pişirmesinden

Küheylânlar ölünce meydan eşeklere kalırmış
Attan düşeni eşek de üzerine bindirmedi
Hakiki cins ata kamçı gerekmez
Tanrım şansımı aç, çöplükte oturmağa razıyım.
Şanslı adamın sürüp ektiği tarlaya Allah yağmur verir
Ninemin pişirdiği ekmeğin sıcaklığı Tbilis'e kadar sürdü
Ninemin pişirdiği Khaçapuri (çörek) in sıcaklığı Ahaltsiheye kadar soğumadı
Ninem kâğıt kadar ince yufka pişirip ustahgını, dedem de çifter çifter yutup ustahgını gösterdi.

Şans hem güldürür hem ağlatır.
Şanslı adamın horozu bile yumurtlar, şanssızın tavuğu bile yumurtlamaz.
Şanslırın kazancı şanssızın zararıyla eşittir
Şans işleyince geceler gündüz olur
Şans; beni kullanmasını bilen herkesin kapısını yılda bir defa çalarım dedi.
Bana şans tanıyın taşta oturtun, isterseniz.
Şans eker, şans biçer, şans ambarı doldurur
Zenginın karısı ölür, fakirin öküzü.
Şanslıya yağar, şanssızına eser.
Şanslılık zenginlikten daha iyidir.
Şans eseri kurtulan hasta kazaya kurban gider
Kalabalık ailede yetişen çocuk naçar (hor) kalır.
Çok uğraştım senin için, anca yapabildim kendim için.
Analar çok ve pısrık evlât doğuracağına, tek ve yiğit doğursun daha iyi.
Çok döğülürse demir bile kırılır
Çok mal (Hayvan) çok derttir.
Gök gürelediği kadar yağmur, vermez.
Birçok alaca çoraptan tek ayak daha yararlıdır.
Ortağı çok olan çamur dahi makbuldür.
Çok el işte, az ağız aşta.
Çok elin ve az ağızın kahrı seve seve çekilir.
Adam yaşlandıkça işi şansa bırakır.
İhtiyar; Yedirmeyin, içirmeyin yeterki beni ısıtın demiş.

Sık sık delemek öktüzün istikametini şaşırır.
Fazla pohpohlamak adamı şımartır, bozar.
Birçok hizmetçi bir çocuğu büyütmekte zorluk çeker.
Çok kusurları affettirmeğe çok fedakârlık gerektir.
İhtiyarlıkta müziğe heveslenen ahirette çalar.
Adam yaşlandıkça kadınlara düşman olur.
İhtiyarın sevap ve ibadet kapıları daralır.

(Devamı var.)

Bir Cehalet Örneği

Yazan :
Z.S. AJIBA

Asimilasyonların bir kısmı dışardan, bir kısmı da kendi içimizdendir. Acı olanı da kendi kendimizi asimilasyona uğratmamızdır. İşte bir örnek : Bir yaşlımız şöyle anlatıyor :

«İki arkadaş çok iyi anlaşıyorduk. Aynı gezdiğimiz hemen hemen hiç vaki değildi. Birgün köye gitmiştik geziyorduk. Akşam kasabadan bir arkadaşımız geldi. Kendisi halis bir ADİÇE idi. Bize çeşitli sızlanmalar da bulunarak, «Herkese düğün yapıyorsunuzda bana niye yapmıyorsunuz, ben onlardan aşağıyım» dedi. Biz de «O nasıl söz hemen yaparız» dedik. Bunun üzerine sağa sola haberler salıp genç kız ve erkekleri toplatıyorduk. Bizde tanıdık bir kıza almış getiriyoorduk ki yolda Z. ye rasladık. Bu köyün AZA'larındandı. Bize «Ne o nereye gidiyorsunuz?» dedi. Bizde düğün yapacağımızı söyledik. Bize sert bir çıkış yaparak «Hayır düğün yapamazsınız. Biz muhtar ve ihtiyar hey'eti arasında karar aldık. Düğün yapmak yasak, bundan sonra bu köyde böyle düğünler olmayacak» dedi. Bir müddet birbirimize baka kaldık. Bu ne biçim işti, kendimiz kendi adetlerimizi yasaklıyorduk? Buna daha fazla dayanamadık «Biz düğünümüzü yapacağız. Hangi erkeğe gelsir de düğünü yasaklamış görelim» dedik ve yanından hızla uzaklaştık. Düğünü yaptık amma içimizdeki acı çok büyüktü.»

İşte yukarıda hiçbir milliyetseverin tasvip etmeyeceği bir olay. O kadar da acı. Kendi geleneğimizi yıllardanberi yapıla gelmekte olan göreneklerimiz yeni yetişen neslimize hangi hak ve cesaretle yasaklıyoruz.

Geçmişte cereyan eden bu çirkin olayın gelecekte tekerrür etmemesi için yeni nesil ve ona kuvvetli bir temel hazırlamakla mükellef büyüklerimiz ellerinden gelen bütün çabaları esirgememelidirler. Buna inanıyoruz.

JANSET BERKOK ŞAMI

Merhum general İsmail Berkok'un kızı olan Janset Berkok Ankara Dil Tarih Coğrafya Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı mezunudur. Ayrıca İngiltere'de İngiliz dili ve edebiyatı kolunda doktora vermiştir. Bir hariciyeci olan eşi Çerkeslerin Şapsug dalından ve Ürdünlü bir doktordur. Lavristen adında 18 yaşında bir oğluya Setenay adlı bir kızı vardır.

Aşağıdaki hikâye yazarın İngiltere'de 200 yıldan beri yayınlanmakta olan The Cornhill dergisinde yayınlanmıştır.

Halen 42 yaşında bulunan Janset Berkok'un yazı hayatında başarılarını beklemeyiz.

BİR TARİH YETİMİ

Yazan :
Janset Berkok ŞAMI

Hikâye

«Ben Çerkes'im, herkesten başkayım.» Bu sözler her gece gördüğüm bir rüya-yı anlatıyormuşum gibi renksiz bir şekilde ağzımdan çıkmıştı.

Karım, «Çerkes'sin ama herkesten başka değilsin» diye cevap verdi.

Onun sesi benimkinden de daha kuru ve renksizdi.

Gözbebeklerimiz birbirinin akislerini içlerinde taşımaktan yorgun titrediler. Kesin bir çözüm şekli gerekiyordu buna, başımızı bir başka yöne çevirdik. Bugünkü tartışmamızın sonuydu bu...

Mesafeyi ölçüyormuşum gibi kapıya doğru dikkatlice iki büyük adım attım. Sonra kare şekilli pencereye yöneldim, parlak renkli perdeler bir şeyden korkup kaçmışçasına pervaza yapışmışlardı.

Aşağıda cadde haziran güneşinin insafsız istihzası altında kalmış gibi idi. Yolun kenarındaki beyaz taş yapılar çocukça bir umursamazlık içinde bu hakarete sırt çevirmişlerdi. Hepsi aynıydı. Şöyle bir baktınız mı kapısı nerede, bacası nerede söyleyebilirdiniz. Eşiğine adınızı atsanız saldırgan bir sesle: «Nereden geldiğiniz önemli değil. İngiltere'den, Fransa'dan, Çin'den! Hep Amerikalıyız ya!» dediğini duyardınız.

Eütün bunlara yemekten sonra ağzınızda kötü bir tat kalmış gibi bakardınız. Şu karşıda komşusuyla çene çalan bir yandan da erzak çantasının sapı ile oynayan kadına bakın!

Yandaki kaldırımın çöküntüleri üzerinden atlayan sıska kıza bakın!

Bakkalın kapısında park edilmiş alışveriş kamyonunun üzerindeki yazılara bakın!

Hep bunlar sizin nereli, ve nerede olduğunuzu ve kimlerle karşı karşıya bulunduğunuzu söylüyor.

Benim burada ne işim var, benim bunlarla ne ilgim var! Ben onlara ne verebilirim! Onlar bana ne verebilirler!

Sonra ama sonra... İnsan oğlu her zaman istediği yerde olabilir mi? Sevdiği, hoşlandığı insanların arasında yaşayabilir mi? Bunlar sizin elinizde değildir ki... Onları göremez, işitemez, onlara varamazsınız ki... Bunları tarihin kalın örtüsü sizden ayırmıştır. Sizin sadece hissedeceğiniz Kafkas dağlarının rüzgârlarıdır. Oraya gidemezsiniz: Fakat rüzgâr arkanızdan koşarken sür'at kalbinizde vahşi bir tempo tutarken KAZBEK tepelerinde koşar olsaydınız o zaman Allah'ın sesini işitirdiniz. Anlamasanız da bildiğiniz kadariyle mutlu olurdunuz. Kendinizi, vereceğinizi bilirdiniz... İçinizde verilecek birşey olduğunu anlardınız...

Burada pencerede kapana düşmüş gibisiniz. Ne bir rüzgâr, ne de öğle güneşinde bir titreme var. O güneş ki bu şehrin sokaklarında köksüz birer bitki gibi dolaşan insanlarla beraber.

Kapalı bir yerdir buraları. Akşam sabahı çabucak izler. İşte yine işe gitmeye mecburum.

Karım manavdan alacağı şeylerin listesini hazırlıyor: Evvelâ büyük harflerle—kendinden hoşnut bir halde— ismini yazıyor. Şu anda O hiç bir şeyle ilgilenmez.

Bu fırsatta o iki soğuk dudağın (Allaha ismarladık) mı almadan sıvışabilirim. Zaten dudaklarımız bu işi bir köle gibi yapmıyorlar mı?

Tam kapıya yetişmişken 6 yaşındaki oğlum arkamdan seslendi: «Baba arabayı dikkatli sür, kazalar çoğaldı.»

Karım oğlumuza gururla baktı ve tasdik makamında gözlerini bana çevirdi. Hırslımdan mosmor olmuştum, yine de kapıdan dönüp oğlumu ve karımı öptüm.

Bankaya vardığımda müdürün beni yanına çağırdığını söylediler. Odasına gittim. Yüzüme baktı sonra gözlerini papuçlarının parlak uçlarına kaydırды. Tekrar gözlerini bana dikti. Öyle geldi ki kocaman gövdesiyle oturduğu koltuktan fırlayacak, bir kâşif gibi yakama yapışıp «Buldum! Buldum!» diye bağıracaktı. Ama öyle olmadı kalkmaya davrandı. Fakat sabah sabah harcayacağı enerji buna kâfi gelmedi, sadece kalçalarını kımlıdattı, çatlak bir sesle «Şahsi temas» dedi. «Şahsi temas en önemlisidir.»

Dudakları haşarı bir çocuğun soldurduğu bir çiçek gibi büzüldü açıldı, büzül-dü açıldı. Koyu renk gözleri, sarı beyaz akları arasında gözbebeklerinin çukurlarında besli bir balık gibi tembel hareketlerle geziyordu.

— «Nerelerdesin?»

— Nerelerde miyim! Ben oradaydım. Hem de kafamdaki çeşitli düşüncelerle oradaydım.

Ucu yeni açılmış kalemimi sarmış iki elimin arasına sıkıştırmış, uçlarından tutmuşum... Ve gülümsüyordum.

Eğer bu kalemi ortasından kırsam müdür bana izin verir... Bütün gün izin verir, bana dinlenmeye ihtiyacın var der ben de binicilik kullubüne gider, güneş batıncaya kadar ata binerdim. Fakat... Jokeyin her atımı getirişinde onun dar omuzlarını ve zayıf vücudunu görüp sarsılıyorum. O düşmandan kaçan beyaz Rus asilzadesine at veren NART'a hiç benzemiyordu. O NART ki düşman askerleriyle döğüşmüş, onları yenmiş Aristokrata da bir at vererek kaçmasına yardım etmişti.

Atı ahır uzaklaşabilirim fakat yine de O jokey aklıma takılır nereye gidersem onu beraber taşırdım.

Eğer kalemi kırmazsam müdür konuşmakta devam edecek maaşımı artıracaktır. Bu benim karımı memnun eder... Fırça alırdı, boya alırdı manto alırdı, elbise alırdı, evi yeniden dekore ederdi ve nihayet tahammülümün son raddesine kadar bunu böyle devam ettirirdi.

Belki bir gün kendimi anahtar deliğine sıkışmış bir halde bulacağım... Ya da dayandığı duvarı bütünüyle örtmeyen gardrobun bir parçası olacağım...

Ben buraya çok güzel uyarım... Dolap ve ben... İkimiz de dıştan kuvvetli ve hareketsiz görünüyoruz.. Karımın sabırsız istekleriyle elbiseler dolaba giriyor ve çıkıyor.

Şu anda da hareketsizim... Kollarım cansız bir halde iki yanımda sallanıyor, parmaklarım da kaleminin uçlarıyla oynuyor.

Amerikalı kadın «Çerkesin ama kimseden farkın yok» diyor.. Bilmesi lâzım nihayet yedi senelik karım.. Sıksa bacaklarına blucin pantolonu giyen, oyuncak parçalarıyla traktörler yapan oğlumuz altı yaşında.. Bu benim oğlum! Neden benim oğlum olsun bu?..

Amerikalı karım öbür Amerikalılarla «eskilerden». Ne kadar önce yaşamıştır. O «eskiler» dedikleri? Bir yüzyıl, iki yüzyıl, üç.. Hayır... Onlar ana ve babalarıdır: Onlardan konuşmaya hakları vardır. Peki ben neden benim eski halkımdan konuşmayayım? Onlar da eskidir. Ölmüş ve gömülmüş... Ben bir tarih yetimiyim...

O «sen yetim olmak istediğin için yetimsin,» diyor... Hayır, ben yetim olmak istemiyordum.. Bir asır önce yetim seçildim.

Eğer ben yetim olmasam, kafamın içinde atlar neden bütün gün toprağı eşe eşe dörtünale koşuyorlar! Neden orada astragan kalpakları, vücutlarına yapışmış beli kemerli siyah kaftanları, parlak yumuşak çizmeleriyle canlı, çevik endamlarını ortaya çıkarıyorlar.

Ben tarih yetimiyim ve haykırmak istiyorum.. Bırakmazlar ki... Sadece ağlayabilirim.

Procmetenin zincire vurulduğu, vücudunun kartallar tarafından parçalandığı dağlarda mütemadiyen at koşturmak istiyorum.

Aynı kartallar, şimdi benim ruhumu parçalıyorlar.. Aynı kartallar... Kalemi kırmadım ve eve vaktinde geldim.

Oğlumuz öğle uykusuna yattığı zaman eski bir Çerkes türküsünü mırıldanmaya başlamışım :

«Dünya yumuşakken

Gök yeni iken,

Elbruz dağları karınca tepelerinden daha alçakken

Kuban nehri küçük bir çocuğun atlayacağı kadar darken

Ben mağrur atıma binerdim,

Kurey ovalarında dörtünale koştururdum!...»

Beni bir neş'e sarmıştı.. Karşımdaki hayali eşlik etitğim güzelin gözlerinin içine baka baka dansa başladım.. Tuhaf... Kızın yüzü karımunkine benziyordu onun da gözlerinde karımın evvelce gördüğüm ciddi ve hüzünlü bakışları vardı.

Elinde not defterini, ucu açılmış kalemini tutarak saf bir soru sordu :

Hangi çiçeği çok seversin ve niçin?

Terceddüt etmeden en sevdiğim çiçeğin erişilmez bir bataklıkta olduğunu söyledim. «Çok uğraştım ama onu oradan sökemedim» diye cevap verdim. «Bu Nilüfer'e benzeyen beyaz bir çiçektir, yapraklarını yumuşak görünümlü sulara rahatlıkla sermişti, fakat dipten gelen bir direnişi vardı.»

Maziçen gelen bu ses kulaklarımda uğuldamaya şarkımı ve dansımı da etkisi altına almaya başlamıştı.

Eşimi kaybettim. İsteksiz, isteksiz gülererek hızlı bir Çeçen dansına başladım. Portakal renkli koltukların çevresi arasında ayaklarım yerleri döve döve küçük daireler çizerek, zaman zaman parmaklarımın ucuna basarak ve gittikçe çoşarak oynuyordum. Daha büyük bir şeye yetişmek ister gibi kollarımı kaldırır ve indirirken gömleğimden yellerine tırnaklarımı batırarak odanın içinde dans ederek kendime bir eş arıyordum.. Ortalarda kimseler yoktu.. Ama bir eş bulmalıydım.. Bulmalıydım...

Çevrede olması icabeden kızlardan birinin dikkatini çekmeye çalıştım : Sığradım, diz çöktüm, vücudumu sertleştirdim. gövdemı dimdik tuttum, kastım.. Ve sevgimi, özlemimi bilgimi, zevkimi, ruhumu, hissimi, gem vurulmamış isteklerimi bahtsız ve tümitsiz bir şekilde ayaklarımın sayısız ve çapraşık hareketlerine döktüm.

Nihayet kızların tempolu el çırpmaları başladı. Her birine tek, tek baktım onlar da bana bakıyorlardı. Evet! Eşimi seçtim. Sıranın en sonundaydı. O da beni alıcı bir gözle süzüyor kollarımın, ayaklarımın her hareketi ona birşey ifade ediyordu. Ve beni anlıyordu.

Ben konuşmuyordum.. Belki de hiç konuşmayacaktım.. Herşey, bütün hatalarım sözlerimden ileri geliyordu.

«Dur artık!» Diye karım bağırdı. «Oğlanı uyandıracaksın»

Kızlar el çırpmalarını kesip kayboldular.

Çerkesce olarak «Peki» dedim.

O benim ana dilimin bir kelimesini bile işitmek istemezdi. Hiddetlenirdi, fa-

kat sonra geçerdı. Bu sefer hiddetinin gözlerine kadar yükseldiğini gördüm. Ve niçin bu kadar sinirlendiğini sordum :

«Çok iyi bilirsin ki ben Çerkesce anlamam» diye cevap verdi. «Ama öğrenmelisin» dedim. «Gayret etmelisin.»

Ben sesimi kontrol ederek konuşmuştum.. Karım bana yine kızgın bir yüzle baktıktan sonra birdenbire değişerek yaralı, çaresiz, aciz, toy bir hal aldı. Ona şaşkın, şaşkın baktım. Bu anın verdiği duyguyu ve halledilmemiş tatmini yudum yudum içtim.

Ben de onu yaralayabilirdim!... Yapamaz mıydım!...

Tatlı bir gerilim, mutluluğa en yakın birşey alışmamış kalbime damla damla akmaya başladı.

Fakat sonra... Karım boyalarını, fırçalarını aldı, oturma odamızın donuk beyaz renkli kapısını parlak kızıla boyadı.

Bu hikâye İngiltere'de yayınlanan THE CORNHILL dergisinde yayınlanmıştır.

KULİYEV KAYSİN

Kuliyev Kaysin halen Kabartay — Balkar Cumhuriyetinde önemli bir yer işgal eden Balkar asıllı bir şairdir. Genellikle şiir türünde başarı kazanan Balkarlı şair şiirlerini Balkar dilinde yazmış ve bu şiirleri Rusça, Çerkesçe ve diğer Kafkas dillerine de çevirmiştir.

Şairin aşağıdaki şiiri Oşhamaho dergisinden alınmıştır.

Oşhamafe (ELBRUZ)

Kuliyev KAYSİN

Kudretli kanatların gökyüzüne yücelttiği
İnsan ümidine benzetiyorum seni OŞHAMAFE
Dağlarımız senden yana dönerlerdi
İstekle; dua edecekleri zaman, tanrıya.
Savaş alanlarında vurulan her kahraman,
Düşmeden önce bakardı sana, son defa, uzaktan....
Eteklerine kurulan dağlı evleri,
Sana dönüktü kapısı, penceresi.
Senin karın - sabah güneşinin
İlk kez ayak bastığı ayna - olamaz başkalarının,
Yoksul halk bakınca ona,
Kendinden mutlu kimsenin, inanırdı olmadığına.
Konuk bulunsak da ayrı, ayrı köyde,
Göremezdik sensiz rüya bile.
Kardan ağarsa da yüce başın,
Sonsuz dertlerimizi azaltırdın.
Ben geçen yüzyılda doğmuşsam da
Tapınmak için gitmezdim başka diyarlara
Tırmanırdım gizlice tepene
Bütün dualarımı okurdum sana.
Eteğinde kanı akanlarla
Kan dökenlerin yok oldu.....
Birlikte götürdü onları, zaman rüzgârı,
Çok oluyor terkedeli bu dünyayı.
Sen milletimin yüzü gibi temizsin
Yaşantı senin için sonsuz, ölümsüzsün
Ben anne rahminde yokken, sen yerindeydin
Mezara girdikten sonra yine var olacaksın.
Uzaklaşmam senden OŞHAMAFE
Bir gün yer yüzünü terketsem de
Yaşar ateşim....
Durdukça bu dünya
Birisini bakar, benim gözlerimle sana!....

Melikâpxu'un Babasına Verdiği Cevap

Derleyen : Afeşij EMİN

Melikâpxu, Melaxueler'in kızıydı. Melaxpeler'in o kadar çok davar sürüleri vardı ki sayılarını Melikâpxu'den başka kimse bilmezdi. Melikâpxu bütün davar sürülerini sabahleyin sayıp çobanlara teslim eder, akşam olunca da tekrar sayarak çobanlarından teslim alırdı. Melaxuepş de davar sürülerinin miktarını bilmez, ancak sayılarını kızı Melikâpxu'den öğrenirdi.

Melikâpxu bütün Melaxue ailesinin işlerini çevirecek kabiliyette olduğu kadar bütün delikanlıların gönüllerini fethedecek kadar da güzeldi. Kaşların en güzelini taşıyordu. O, karlı dağların başında mehtap, gök yüzünde de yıldızdı. Melikâpxu bu kadar çok sayıda gönülleri meşgul ettiği halde Duğujler ile Melaxue'lerin arası her nedense açıktı. İşittiğine göre Melaxueler'in davar sürülerine Duğujlar her zaman zarar veriyorlardı. Melaxueler çiftçi, Duğujler ise çalışmazlar daima vurgunculukla geçinirdi. İşte iki ailenin arasının bundan dolayı açık olduğunu söylerler. Fakat ben iyice bilmiyorum. Bilen varsa söylesin.

Her neyse araları böyle açık dura dursun günlerden bir gün oğullarının arzusunun yerine getirmek amacıyla Duğujler, Melaxueler'e giderler. Melikâpxu'u oğulları Duğujkue'ye isterler. Aralarının açık oluşu nedeniyle son derece sinirlenen Melaxuepş hiddetle : «Üyuz üstüne çıban dedikleri gibi hem evime geliyorsunuz hem de kızımı istiyorsunuz. Benim Duğujler'e verilecek kızım yok» diye kestirip atar. Duruma sinirlenen Duğujler de basıp giderler.

Giderler, giderler ama işin başı buradan başlar. Melikâpxu olanlara çok üzülür. Çünkü Duğujkue'yi gerçekten sevmektedir. Melaxuepş, kızı Melikâpxu'un neşe dolu yüzünün kedere büründüğünü hissederek bir gün kızını çağırıp sorar :

— Kızım bir aydan beri ne konuşuyorsun ne de yiyip içiyorsun. Renginde attı hasta mısın? Sonra her akşam davar sürülerini sayıp bana bildiriyordun. Gerçi sürülere sen varken birşey olmaz, benim karışmam da doğru değil ama merak ettim ondan soruyorum, der.

— Mademki merak ettin ben de söyleyeyim, der ve devam eder Melikâpxu :

— Kuyruğu deri, kendisi kıllı,
Geldi kuzuyu aldı,
Peşine bir kütük atıldı.
Alaca kapıyı atladi,
Kuzuyu bağırta bağırta
Düştü izine,
Girdi inine.

Melaxuepş her zamanki cevaptan değişik bir cevapla karşılaştığından gözü sabit bir noktaya dikilip düşüne kaldı. Hafif anlar gibi olmuştu ihtimal veremiyor. Her ne olursa olsun bu muammayı çözmesi gerekliydi. Fakat bir türlü netice bağlayamadı. Gece yatakta uyuyamayıp sağa sola dönmeye başladı. Bunun üzerine rahatsız olan karısı sormadan edemedi :

— Sana bu gece ne oldu da sağa sola dönüp duruyorsun?

Melaxuapş de olanları anlattı ve bir şey anlayamadığını söyledi.

Karısı muammayı çözümlenmişti kocasına anlatmaya başladı :

— O, kuyruğu deri, kendisi kıllı demekle (Kurdoğlu) Duğujukue'den bahsediyor.

Kuzu demekle de kendisini kastediyor. Peşine atılan kütükte senin Duğujlere verdiği sözdür. Sen bağırırsan da çağırırsan da Duğujukue'ye kaçıp gideceğim demek istiyor. Anladın mı şimdi?

Anlaşılan durum karşısında yapılacak tek iş kaldığından Melaxuepş, Duğujlere haberci gönderip kızını verdiğini bildirir. Bunun üzerine düğün sofrası hazırlanır, boynuzlar (kadeh) boşaltılır, şarap küplerinin dibi görünür, temenniler okunur ve böylece de Melikâpxu ile Duğujukue evlenmiş olur.

SANEKH

Sanekh kelimesi Çerkes destanlarında ve hikâyelerinde sık sık karşımıza çıkmaktadır. Kelime sonuna aldığı eklerle veya ayrı bir kelimeyle, birbiriyle ilgili de olsa ayrı mânalar taşıyan yeni kelime veya tamlamalar meydana getirmektedir. Sanekh kelimesinin tarihi, M.Ö. 800 — 600 yıllarında söylenmeye başladığı söylenir. Nart Destanlarından daha önceki zamanlara dayanır. Bu yıllarda söylenen Nart destanlarında «Sanekh» kelimesine rastlanmaktadır. Gerçi destanlar yazılı olmadığı için ağızdan ağıza aktarılırken, Adige lisanına sonradan geçen kelimelerde destanların ifadesinde kullanılmış olabilir. Fakat «Sanekh» kelimesi M.Ö. ki yıllarda kullanılmıştır. Adige lisanında «Sane = üzüm» anlamına gelmektedir. İçkide üzümden yapıldığından «Sanekh» beyaz üzümünden yapılmış içki anlamını taşır, şeklinde yapılacak yorum zayıf ihtimaldir. Çünkü kelime «Sanekh'yi fade» Sanekh'un içkisi anlamıyla da kullanıldığından «Sanekh» kelimesinin bir şahıs veya kabile ismi olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Tarihe bakarsak böyle bir Çerkes kabilesinin yaşadığını görürüz.

Sanekh'ler Kafkas Karadeniz şeridinin güneyinde Abask'ların altında ve aynı şeridin güneyinde Azak Denizi'nin doğusunda yaşamışlardır. Sanekh'lere Sanig de denir. Bu isim Sanik, Sani ve Sanekh şeklinde telaffuz edilir. Sanig'lerin Trabzon civarında M.Ö. 400 yıllarında yaşadıkları tesbit edilmiştir. Jane'lerin Sanig'lerden olduğu malumdur. Kafkas Karadeniz şeridinin güneyinde yaşayan Sanig'ler, Abask'lara ve Lazlara karışmışlardır. Kuban nehrinin kuzeyinde yaşayan Jane'ler ise Bjedug'lar tarafından batıya sürülerek (Kara Kurban, Kırmızı Orman) tarafına yerleşmeye zorunlu kılınmışlardır. 1778 yılında Rus askerleri nedeniyle güneye kayarak, 1864 yılına kadar Pşets, Khohay nehirleri kenarında ve Adegum vâdisinde yaşamışlardır. Bu gün de Jane kelimesi aile ismi olarak kendisini muhafaza etmektedir.

Trabzon civarında yaşayan Sanekh'lerin kendilerine Makron demeleri ilginçtir. Asetin (Oset)ler Çeçen'lere «Makelon» derler. Çeçen'lerin Meot'lardan oldukları, Meot'ların Azak Denizi'nin doğusunda yaşadıkları, kuzeye göç ederek bu günkü Çeçenistan'a geldikleri tarihlerde açıklanmaktadır. Sanekh'lerde aynı yolu takip ederek Azak Denizi'nin doğusunu terk edip Karadeniz şeridinin güneyine yerleştikleri söylenebilir.

Buradan görülmektedir ki Sanekh'ler bir kabile olarak Kafkasya'da yaşamışlardır. Sanekh'lerin toplantıları ve içkileri meşhur olduğundan Adige'ler arasında «Sanekh yi fad» Sanekh'un içkisi, «Sanekhfauffer zeu'akhat» Sanekh toplantısını açmışlardı, «Sanekhubjeri ya'etri» Sanekh kadehini kaldırıp, «Sanekh ç'aderi yrafri = Sanekh faderi yrafri» Sanekh içkisini içip şeklindeki anlamlarla kelimeyi kullanırlar. Bu kelime Adige'ler arasında o kadar yerleşmişti ki Sanekh denince, mertlik toplantısı, toplantıda içilen içki, ancak ölümle vazgeçilebilecek şekilde verilen söz, eski Adige'lerin yiğitlik ispatı için oynadıkları sonu gelmeyen oyunları hatıra gelir.

Literatür :

Nartlar : Hadeğatle Asker.

Tarihte Kafkasya : G.I. Berkok.

Son Çerkes - Rus Savaşları Ve Feci Göç (Kaçış)

Dr. Vasfi GÜSAR

Görünüşle kana susamış insanların, canavar yaratıkların, hak ve hukuk tanımayan kişilerin, aşağılık duygusu taşıyanları göz önüne getirmiştir. Sonra da bir süre ağlıyarak, göz yaşları dökerek dolaşmış, köy arkasındaki sırta giden yolu izlemeye ve yürümeye başlamıştı. Sirtın arkasındaki geçide varınca hayata gözlerini yummuş cesetlerden, kıvrana kıvrana inleyen yaralılarından başka bir şey görememişti. Kendisini tüm kaybetmiş bir halde dolaşırken babasıyla ağabeyini ölümler arasında yatar bulmuştu. Her ikisine de kapanarak ağlıyor, hıçkırıyor ve (Babacığım, babacığım sizdeni öldünüz? Fakat ben sağım, yaşıyorum, sizin ve yanan köyümün intikamını alacağım) diye haykırdı ve boğuk bir sesle (Babacığım bundan böyle varlığım kinim ve intikamım olacaktır) diye bağırды ve belirsiz bir yola doğru yöneldi. Fakat bilmiyordu ki artık savaş bitmiş, savaşacak kimse de kalmamıştı. Köyler düşman tarafından yakılmış, Anayurt istilâ edilmiş ve vatandaşları; bilinmeyen sonu belirsiz bir âkıbete sürüklenmiş göç başlamıştı. Ev, mal, mülkü bırakmış, kendisini kadere vermiş bu insanlar artık yola dökülmüşler. Her tarat ana-tata günü olmuştu. Kadınlar çocuklarını, babalar allelerini, kardeşler birbirlerini kaybetmişler. Kalanlarda eşyaları at arabalarına yüklüyor deniz kıyılarında belki selâmete erişeceklerini umuyorlardı.

Açlık, susuzluk, hastalık onların kaderi idi. Hattâ bu kaderin yaratıcısı, öncüsü Ruslara karşı tiksinti, nefret en büyük duyguları, düşünceleri idi. Hattâ bu düşmanlık yalnız Ruslara değil, bütün insanlara, yaratıklara da karşı idi. Kendi akılsızlıkları rahatlarını bozmuş, geçim ve yaşama derdine düşmüşlerdi. Çoluklu çocuklu hep yürüyorlardı yollarda ve patikalarda. Ufacık yavruçukların kimi sırta, kimi kağnıların üstündeki eşyaların üzerinde ve düşmemek için de onlara bağlı bulunuyorlardı. Yollarda mola verilip nefes almıyor, tekrar yollarına devam ediyorlardı. Rastladıkları ırmaklardan, pınarlardan su içiyorlar, ağzlarının kurularını gideriyorlar, deniz kıyılarına çabuk ulaşmak için acele de ediyorlardı. Amaçları bir gün önce Müslümanların ülkesine kavuşmak.... Bir kısmı da din uğruna ölmek.

Gerçekte yüz, yüz elli yıllık bu müslüman Çerkesler; yeni dini inancın etkisi altında idiler. Küffârın (kâfirlerin) hâkim olduğu yerde islâmiyetin ve müslümanların yaşamasının (CÂİZ) olmadığı kâimsında idiler. İslâm peygamberi Hazreti Muhammed'in Mekke'den Medine'ye hicretini hatırlıyarak ve nedenini bilmediği o hicrete uymak isteyen ve peygamberin vekili bulunan Halifenin ülkesine sığınarak yaşamak şerefini kazanmak ve oralarda gerekli dini vecibelerini yapmak ve oralarda ölmek din adamlarının telkin ve aşılması olmuştu. Bu kaını ve düşünce için de gerçek olmaktan çok (Dini vâcip) denmiş. Düşünülmemiş ki Osmanlı ülkesinin,

Türkiye'nin dışındaki ülkelerde yabancı Hıristiyan devletler idaresindeki memleketlerde milyonlarca müslüman vardır. Osmanlı devleti devlet olalı Padişah ve Halife adını taşıdığı günden beri ne Hindistan'dan, Pakistan'dan, ne Afganistan, ne Mısır'dan, Cezayir'den, ne Tunus'tan, ne Endonezya'dan, ne de Afrika'nın çeşitli ülkelerinden, ne Çin mâçinden böylece toplu halde göçmen gelmemiştir. Bunların hepsi Rus, İngiliz, Fransız ve Çin sömürgesidir. Ya da Belçika, İslâm dininden olan milletler arasında dünyada ilk defa yalnız Çerkesler bu yanlış ve düşüncesiz harekete başvurmuş ve öz yurtlarını bırakmışlardır. Sonunun ne olacağı bilinmeyen bir âkıbete, bir bâdireye kendilerini salıvermişlerdir. Hacca gider gibi ıssız yollara düşmüşlerdi. Bu yanlış görüş ve inancı sezen ve gören Ruslar da sarık sardırarak öteye beriye saldığı kiralık adamlarını, Tatar casuslarını bu işle görevlendirdiler. Ayrıca hilekâr ve desiseci Çar idaresi Çerkesyanın çeşitli çevrelerine, her kentine Halife adına yazılmış sahte fetvâları yine bu satılmış kiralık kişiler, bu çıkarıcı casuslar eliyle gönderiyorlar, köy köy dolaştırıp dağıtıyorlar, propaganda yapıyorlar ve halkı güyâ kendilerini bekleyen, kucak açan Osmanlı ülkesine, Türkiye'ye göç etmeye teşvik ediyorlardı.

Açlıktan, uzun savaşların verdiği sefâletten, milli duygusu, yurt sevgisi artık zayıflamış, düşünemez hale gelmiş olan Çerkesler biraz daha yaşamak amacı işlemeye, yer almaya başlamıştı ve yerleşmişti içlerine.... Bazı cahil ve din anlamını bilmeyen, anlamayan duygusuz softaların, yobazların (Lâkavmiyete fil islâm — İslâmda milliyet yoktur) gibi sömürücü, afyonlaştıracı sloganlarla kendi kirli ve bulashık iç duygularını zavallı, muzdarip millete aşlamaya çalışıyorlar, fikirlerini çelmeye ve o güzelim toprağı, o aziz yurdu artık göremez, seçemez, ilgilenemez hâle getirmeye çabalıyorlardı. Gerçekte Çerkesler liderlerinin çoğunu, yol gösterecek tınlı kişilerinin hemen hemen hepsini savaşlarda şehit olarak kaybetmişlerdi. Kalan bir kaç kişi de Avrupa'dan veya Osmanlı padişahından yardım bulabilmek için Avrupa'ya ve İstanbul'a gitmişler daha da dönmemişlerdi. Rus casusları ile satılmış yobazlar bunu da fırsat saymışlardı.

Sultan Aziz; Bazı müslüman milletlerin Türkiye'ye toplu halde geçmeleri saltanat ve hilâfet makamının kuvvetlenmesi demek olacağı ve bunların memleketin boş olan yerlerine dağıtılarak, yerleştirilerek faydanılması, sık sık isyan eden, baş kaldıran bölgelerde de bunların jandarma gibi görevlendirilmesi, sona eren Avrupa akınlarından saraya getirilecek güzel kız ve kadınların sonu gelmesi ile yeni gelecek ve beyaz ırkın, Kafkas neslinin, dünyanın en güzel kızlarının kadın efendi, odalık ve cârîye adı altında saraya doldurulması çok uygun görülmüştü ve arkasından da sultan Aziz; «Gelen erkekler kardeşim, kadınlar kızımdır» diye bir de görünüşte yakınlık göstermesi de unutulmamıştır. Oysa ki aynı padişah Kafkas — Rus savaşından bahis açılınca «Şeyh Şamil'e yardım etmemekliğim büyük hatâ olmuştur» dediğine bakılırsa rakip bildiği o zatın muvaffakiyetlerini istemediği de bir gerçektir. Üç milyon nüfuslu askeri bir milletin, sâdik ve temiz bir toplumun, cenkçi bir kitlenin devlete katılması her hangi bir hükümet için de menfaat sağlayacağı da pek tabiidir.

Bir Çerkes Savaşçısı
(Ressam Orlovski'nin Tablosu)

KUBAN'DA BÜYÜK YÖNETİCİ NAİP MUHAMMED EMİN ANA YURDU TERKEDİŞ

Osmanlı ülkesinde ya da İstanbul'da bulunan ve hâiri sayılır iyi mevki ve durumdaki bir çok Çerkes paşaları ve üstün yerlerde görevli Çerkes büyükleri GÖÇÜN şiddetle aleyhinde içiler ve hattâ Çerkesya'ya devamlı haberler ve elçiler de göndermişlerdi. Saraya bağlı ve ilişkili bir kaç sütü bozuğun teşviki şaşkın milletin feci duruma girmesine az da olsa etkisi olmuştur. Çerkeslerin o zaman bir türlü bırakamadıkları göç kararına Osmanlı hükümeti tarafından Kırım'ın alınmasından bir süre sonra Ferruh Ali Paşa'nın (1779) yılında Çerkesya'ya gönderilmesinin ve Anapa'da bir kale yaptırarak orada yerleşmesinin ve bir Çerkes kızı ile de evlene rek onlara damat olmasının, islâmiyeti yaymaya çalışmasının da önemli bir etkisi olduğunu unutmamak gerekir. Propagandalar, yeni din ve arkası kesilmeyen temaslar büyük rol oynamıştır göç faciâsında....

Çerkesler İmam Şamil'den sonra liderleri Muhammed Emin'in isteğine uyarak dedigini yapsalardı, silâhlarını bırakıp Ruslarla anlaşsalardı bu feci duruma ve sonuca uğramazlar bu gün bu memlekette hiç olmazsa 10 - 15 milyonluk bir varlık sağlar ve belki de Kafkasın kurtulmasında büyük bir rol oynarlardı. Unutmamalıdır ki Kuzey Kafkasta bulunan ve kendilerinden daha koyu ve çok daha eski müslüman olan dindaşları Dağıstanlılar göçe yanaşmamışlar, yerlerini muhafaza etmişlerdir ve yurtlarından ayrılmamışlardır.

BIRAKILAN ANAYURT

Yazar Stanislas Bell eserinde :

«Orada köyler güzel ve çok zengin, buğday tarlaları uzayıp gider. Ekin yerleri öyle mükemmel ve diklatle işlenmiş, kenarları o kadar güzel çevrilmiş idi ki etrafını bürüten çevre uygun olsaydı Yorkşir (İngiltere'de bir bölge)in ekim yerlerinden birini gördüğümü zannedirdim» der. (7)

Bell'den bir kaç yıl önce Çerkesya'yı gezmiş olan Spenser (Spencer) de eserinde: «Karşımda Çerkes ovaları açıldığı günden başlayarak memleketin genel görünüşünü, gerekse halkını düşüncemin çok üstünde buldum. Bütün çevreler sürülmüş, tarlaları ekilmiş gördüm. İşlenmemiş, ekilmemiş bir karış yer bile bulamadım. Dize kadar yeşil otlar arasında sayısız keçi, koyun, at, öküz sürüleri doluyordu» der.

Rus yazarı P.S. Liçkof eserinde: «O zamanlar Karadeniz kıyısını ziyaretimizde ölçülemeyecek kadar süt ve bal yönünden zengindi. 1830 yılı sonlarına doğru bütün sahil boyu ormanla bitişik dağlık arazi vaktiyle işlenmiş bir arazi idi. Ormanlar ve bitişik üzüm bağları ve yeşil buğday tarlaları bulunuyor. Bu tarlalar bazan sun'i şekilde yapılmış teraslarda yerleştiriliyor ve buraya yine sun'i surette yapılmış arklardan, kanallardan su getirilmekte idi. Burası öyle mükemmel tekniğe mâlik idi ki bir yağmur zamanı tarlaları fazla sudan korumak için araçları vardı. Çeşitli meyve yetiştiren geniş bağlar, bahçeler uzanıyordu. Bal ve üzüm ihracat maddesi idi. Mısır, buğday, arpa gibi tarım maddeleri de yetiştiriliyordu» (8) der.

Çerkesler on küsur bin yıllık bir süreden beri yaşadıkları bu toprakları kuvvetli bir tarım kaynağı yapmışlardı. Ormanları bol, nehirleri çok berrâk ve temiz. Ovaları, çayırıları çeşitli hayvanların geçim ve yaşamalarına elverişli, madeni bol, havası, iklimi uygun bir memleket. Dağ centilmenleri denir halkına. Rus edibi Lermontof (aslen İskoçyalıdır) bir eserinde «Her yerde benimim. Ben Kafkasya'yı vatanımın en tatlı şarkısı gibi severim» der. Çerkesler Çerkesya'dan ayrılmadan önce yurtlarının durumu böyle idi. Ya sonra ne oldu? Rusların yıkıcı hareketlerinden üzülen Rus yazarı Yakof Abramof (Kafkasya dağlıları — Çerkesleri) yazısında: «Çerkesler gittikten sonra Kazakların hiç bir işe yarayamayacağı ve bunların medeniyete lâyık olmadıkları hemen kendisini gösterdi. Ben Kafkasya'da vaktiyle Çerkeslerin yeşil çimenlerinin, ovalarının tarla ve bağlarla örtülen geniş sahalarının Rus hakimiyeti zamanında virânelere döndüğünü belirtmişim. Üç yıl yaşadığım NALÇİK de yıllarca sarfedilen emeğin mahsulü olan ÇERKEŞ MEDE-NİYETİNİN Ruslar tarafından ne vahşilikle imha edildiğine şahit oldum» der (9).

YOLCULUK VE YERLEŞME

Çerkeslerin Çerkesya'yı, o güzelim anayurdu bırakarak çil yavrusu gibi etrafa göçleri yada kaçmaları çok feci olmuş ve yön olarak daha çok Osmanlı ülkesi (yani o zamanki Türkiye) seçilmiştir. Bu ülkeye geçmek üzere halk Çerkesya sahilinde Tsemez (Nevrosisk) ve Anapa da toplanmışlardı. Tsemez'e gelen on binlerce çerkesin üzülecek hallerini gören oranın İtalyan konsolosu Çerkeslere; (Nereye gidiyorsunuz?) sualine (Osmanlı ülkesine) denince (Orada rahat edemezsiniz, yaşayamazsınız oralarda. Yuvalarınızı bırakmayınız, ayrılmamız hatalıdır) karşılığında bulunmuş (Hayır gitmeye kararlıyız) dediklerinde (O halde sizleri Avrupa kıtasına nakil etmek üzere ben teşebbüse geçeyim, geleceğiniz için daha iyi olur) demiş fakat dinletememiştir.

Sefalet içinde üzülmüş bu topluluk rast geldikleri yada kendilerine gönderilen eski savaş gemileri, taka ve motörlerle denize açılmışlardır. Bir kısmı İstanbul yolunu tutmuş çoğu ise Trabzon, Samsun ve Sinop'ta sahillere çıkmışlardır. Romanya'da Dubriçe ile Balkanlara gidenler daha azlıkta idiler. Dubriçe'de Ortaköy,

İshakça, Armutlu ve Slavaçerkezka köylerini kurmuşlardır. Fakat Berlin muahedesiyle (1877) buraları bırakma zorunda kalmışlar Türkiye'ye, Suriye'ye, Mısır'a geçmişlerdir (10).

Balkanlara gidenlerin bir kısmı Makedonya'ya (Şimdiki Yugoslavya) yerleşmişler, köyler kurmuşlardır. Bir kısmı da Serez ve Demirhisar dolaylarında yerleşmişlerdir. Makedonya'nın PRİSTİNA çevresinde VARDAR nehri dolaylarında ve NIŞ çevrelerinde Kossov - Pole, Tirat, Slavkoviç köyleri ilk barınak yerleri olmuştur. Bu bölgelerde 23 köy kurmuştu Çerkesler. Rumeliye geçen Çerkeslerin sayısı 300 bin olup bunun 200 bini Makedonya köylerinden en kalabalık yer 200 hane ile SLAVKOVIÇ idi. Barki, Hamidiye, Pazarinya 100 er haneli idi. Herk, Donje, Levoç, Çerkez-Sadovina ve diğer köyler Frizer, Çerkezkay, daha küçük köyler. Bütün bu köylerin eli silâh tutabilenleri 1876 da Bulgar isyanını teskinde gönderilmiş ve bu hareket onlara pek pahalı olmuştur. Bunların silâhsözlüğü ve bu durumları İngilizlerle Ruslar tarafından hoş karşılanmamış Türk — Rus savaşından sonra Berlin anlaşmasıyla bu Çerkesler Rumeli'den ve Makedonya'dan çıkarılmışlar Suriye ve Ürdün'e nakledilmişler pek azı oralarda kalmıştır (11).

Avusturya coğrafya bilginlerinden 1931 de Yugoslavya'yı ziyaret eden Gistav Bullemer eserinde Yugoslavya Çerkeslerinden bahsederken: «Ölüm ve dağılma yüzünden yakın bir süre sonra Yugoslavya'da bir tek Çerkes kalmayacaktır» der. (12).

Çerkesya'dan doğruca Anadolu'ya geçen Çerkesler Trabzon, Giresun ve Sinop limanlarına geçmişler, pek azı doğru İstanbul yolunu bulmuştu. Trabzon Rus konsolosu (MONŞİ) nin raporuna göre ilk kafilâ altı bin kişi Batum, ikinci kafilâ dört bin kişi Çürüksu yolu ile Trabzon'a gelmişlerdir. Ondan sonra Kafkasya sahilllerinden gelmeye başlamıştır. Trabzon'a gelen 240 bin göçmenden ilk bakışta 19 bin kişi ölmüş ve daha sonra gelenlerle beraber günde ölüm sayısı 180-250 yi bulmuş. Bu kadarı için tabut bulunamadığından kefenli ölümler hasırlara sarılarak omuza kaldırılan merdivenler üzerinde mezarlıklara ya da kırlara götürülüp gömülmüşlerdir. O 240 bin kafilâlerden ancak 63 bin 290 kişi kalmıştı. Samsun çevresine 110, Giresun'a 15, Sinop'a 10 biner kişi gidebilmiş ve sahillere çıkmışlardır. Oralarda ölüm sayısı günde 100-200 kişiyi bulmakta idi. Ölümler tiftüsten, sıtmadan, dizanteriden açlık ve sefaletten ölüyorlardı. Ölü çokluğundan dini defin merasimi toplu bir halde yapılıyor ve kısa kesiliyordu. Trabzon ve Samsun Çerkesler için (ÖLÜM KAMPI) olmuştur. Hayatta kalanlar Anadolu'nun içerlerine, Tokat, Çarşamba, Çorum, Uzun yayla, Ceyhan, Düzce, Adapazarı, İzmit dolaylarına ve Anadolu'nun diğer boş yerlerine 3 ve 5 köyler halinde serpiştiriliyordu. Deniz yolu ile Ürdün'e gönderilen ilk kafilâ 1878 yılında olmuş ve bindikleri vapurda yangın çıkmış ve bu yüzden 700 kişi AKKA açıklarında denizde boğulmuşlardır. (Yeni Kafkasya, Sayı: 18. İstanbul 1959). Karadan ve denizden Suriye ve Filistin'e gelen Çerkes göçmenleri Ürdün'de Amman, Cereş, Vadissir'i Rumelinden daha sonra gelenler (1901) Na'ur ve (1906) da gelenler Rasife, Zerka ve Suveyleh köylerini kurmuşlardır. Kuneytra bölgelerine gelenler de Kuneytra. Bir Acem, Mansura, Feham ve Berka ve diğer köyleri kurup yerleşmişlerdir.

Fakat dikkat edilirse Suriye, Ürdün bölgelerine gönderilen ve yerleştirilen Çerkeslerin sağlık ve mutluluk düşüncesi yerine Osmanlı hükümetinin askeri ve idari istekleri hâkim olmuş, köyler medeni ve bedevi (çöl adamları) ler arasında kurulmuş, bu göçebe aşiretlerin Suriye, Ürdün şehir ve köylerine saldırış ve yağ-

ma hareketleri bu zavallı Çerkeslerin, bu jandarma artıklarının silâhlarına, mert ve sadık himmetlerine bırakılmıştır. Anadolu'ya, Kürdüstan'a, Rumeliye gönderilenler için de hep bu taktik, bu düşünce, bu anlayış tatbik edilmiş, o zamanki hükümet yalnız kendi çıkarını düşünmüştür.

ANA YURDU TERKEDİŞ

Görülüyor ki Osmanlı hükümeti çerkeslerin sadakatlarından faydalanmayı ihmal etmemiş, memleketin idaresi bakımından gerekli görüntü ve sultan Aziz'in zahiren (kardeşlerim) dediği bu halkın zararına da olsa geleceğin planını daha önceden tasarlamış, çizmiş ve tatbik alanına koymuştu. Kafkas — Rus savaşlarının Çerkesler üzerinde bıraktığı fena izler, sefalet, geçim zorluğu, hastalıklar ve Tanrıdan göntüllü sivil jandarmalara yıllarca nefes aldırılmamıştı.

ANA YURDA DÖNÜŞ

1864 feci büyük göç (hicret) ten sonra Türkiye'ye yerleşenler çeşitli iklim değişiklikleri ile karşılaştılar. Gerek iklim, hava değişiklikleri gerek bazı sarı (salgın) hastalıkların da eklediği fena durum nedenleri ile Çerkesler yavaş yavaş kırılmaya başladılar. Başta sıtma olmak üzere köyler yavaş yavaş mezarlık olmuş boşanmış, nüfus gittikçe azalmış, bazıları da başka şehir, köylere kaçmışlar, uzaklaşmışlardır. İskân (yerleşme) siyasetinin kozuk olması, ya da bulunmaması onları bir hayli hırpalamış, dil bilmemizlik onları fena duruma sokmuş, geldiklerine pişman olmuşlardır. Fakat kadere pek bağlı buldukları gibi dönmekte şereflerine (!) dokunmuştu. Sonradan gelenler kafalarını daha iyi kullanmış olmalı ki hemen dönmeyi tercih etmişlerdir. Şöyle ki :

1 — 1904 yılında Anzorokue Tatlostan 300 hanelik bir göç kafilesiyle Osmanlı ülkesine gelmiş Suriyenin RAKKA kazasına yerleşmişler. Otuz hanesi sıtmadan ölmüş, kalanlar da çevrelerindeki mütegalibe (ağalar) ile pençeleşmek zorunda kalmışlar, mahkemelik olmuşlar, ölüm de bu süre içinde devam edegelmiş, 1911 yılında tekrar memleketlerine Çerkesya'ya dönmüşlerdir (13).

2 — Büyük göçte Adana'nın Ceyhan köylerine 86 bin Noğay ve Çerkes yerleştirilmiş, sıtma hemen hemen hepsini kırmış, mahvetmiş, köyleri mezarlık olmuş boşaltılmış, 1911 yılında bunlardan dörtüyz kişi kalmış (14). Şimdi o dolaylarda onar hane Çerkes ve Noğay yaşamaktadır.

3 — Kuzey Kafkas Terek eyaletinden JANUKUE PAGUE adında bir zat 1911 yılında Hacce gitmiş, dönüştü Şam (Suriye) ye uğramış Çerkesyadan iki bin hane (takribi on bin kişi) ile Osmanlı ülkesine geçmek istediklerini, kendilerine boş arazi gösterilmesini Suriye Valisi Gâlip beyden ricada bulunmuş, (Filistin) in güney çevrelerinden kendisine arazi verileceği vadini almış tekrar Kafkasya'da Mambot HANAŞE ile delege olarak geldiklerinde Suriye, Filistin ve Ürdün de temas ettikleri hemşehrilerinin durumlarını ve kendilerine gösterilen Kerek dolaylarındaki arazinin çöl olduğunu duyunca vazgeçmişler ve 1911 Ağustosunda vapurla tekrar Çerkesya'ya dönmüşlerdir (15).

4 — Yalova da yerleşmiş Kareşay muhacirlerinden beş hane Tengiz KACA-YUK'un başkanlığında Kuban'a yerleşmek üzere Kafkasya'ya dönmüşlerdir. Bunlar beş yıl önce Tuğhen Hacı Osman başkanlığında sekiz bin nüfus olarak Yalova'ya yerleşmişlerdi. Fakirlik, zaruret, hastalık yüzünden köyleri mezar haline gelmişti (16).

5 — Bergama çevresinde şahsi gezişimde (dayılarımın çocuklarını görmek için) edindiğim bilgiye göre bu çevrede birinci dünya savaşından önce şöyle bir durum vardı : Pamuktepe de 80, Yayla köyünde 60, Poyracık da 30, Kınık da 40, Çeçen köyünde 60 hane ve Bergama içinde 40 hane Çerkes varken bu gün Pamuktepe ve Altınova sıtma yüzünden dümdüz olmuş, kimse kalmamış Çeçen köyünde 8-10 hane kalmış ve tüm olarak merkez dahil Bergama dolayında 15.20 hane yaşar durumdadır.

1864 göç veya kaçıştan sonra Osmanlı ülkesine (Türkiye'ye) geçmek isteyenler yaptıkları incelemeler ile yaşama endeksinin düşük olduğu, hayat şartlarını kendileri için uygun bulunmadığı kanusna varmışlar, gelenlerin bir kısmı eski yerlerine dönmüşler ve bir daha da yerleşmek için gelen olmamıştır.

BUGÜNKÜ NÜFUS DURUMU

Eskiden Kuzey Kafkasya'da Genel Çerkeslerin sayımı 4 milyondan aşağı değildir. Bunun yarım milyonu Dağıstan'da oturur. Kilometre başına nüfus sayımı 25 oranında idi. Nüfusun en çok bulunduğu yer nehir boyları, yamaç ve ovalardır. Bu rakamlar diğer ülkelere göre de normaldir. Bu günde Kuzey Kafkasya'da kilometre başına nüfus endeksi 26 olduğu 1924 — 1926 seçiminde görülmüştür. (Resmî Sovyet Rusya istatistiğine göre) (17.) Milliyet bakımından Kuzey Kafkasya'da 3 milyon 190 bin Çerkes (Adighe, Abhaz, Oset, Çeçen, Lezgi) var. Ruslar 580 bin, Ukraynalılar (Kazaklar) 250 bin, Ermeniler 148 bin, diğer azınlıklar 262 bindir. Bu bakımdan Kuzey Kafkasya'da Çerkesler genel nüfusun % 70 ile çoğunluktadır. Kuzey Kafkasya'dan koparılmış olan Güney Osetya'da 230 bin Oset (Asetin) vardır ki yukarıdaki rakamın dışındadır (18).

Kuzey Kafkasya dışında bir buçuk milyona yakın Çerkes yaşamaktadır. Bunun 38 bini Suriye'de, 35 bini Ürdün'de, 10 bini Mısır'da, beş bini Kuveyt'te, 10 bini Amerika'da, 5 bini Yugoslavya'da, üst tarafı Türkiye'dedir (18). Polonya, Fransa ve Havai adalarında 20 binin üstünde Çerkes bulunmaktadır (19). Bütün dünyada Çerkes nüfusunun çoğalacağı yerde gittikçe azalması diğer milletlerle karışmasından ve asimilasyon (istihale) dandır.

İmam Şamil savaşa gitmeden evvel namazını kılarken.

K A Ç I Ş V E S O N U C U

Bir kişinin, bir toplumun bir yerden başka bir yere, bir memleketten başka bir memlekete ya da bir ülkeye geçmesi, göç etmesi bir takım faktörlere dayanır. Gidecekleri yerlerin bazı özellikleri, iyi ve üstün yönleri olması, iklim ve havada uygun bulunması, sağlık ve ekonomik yönden avantajlı olması, gideceğin yerlerin dilini bilmesi, insanları ile geçinebilmesi, bağlaşması, sevilmesi, geleneklerine, dinine, inancına saygı gösterebilmesi ve en önemlisi ve en başta geleni TUM İNSAN HAK VE HÜRRIYETİ İLE EŞİT HAKLAR SAĞLAMASIDIR.

Çerkesler gerçekten şanlı bir tarihe mâlik çalışkan, fedakâr, sadık savaşçı, namusa son derece düşkün ve mağrur bir millettir. Dünyanın hayran olduğu âdetleri, gelenekleri, saygılı ve sözünde durur bir toplum. Fiziki bir güzellikleri vardır (Kafkas ırkı). Ana yurtları verimli, şakır şakır akan bol nehirleri, bağları, bahçeleri, ormanları, çayırları, denizleri, madenleri ve her şeyleri yerinde bir ülkenin otokton yerlileridir. Ve Kuzey Kafkasya dışardan ekonomik yardım istemiyen bir ülkedir.

Böyle bir yurdu olan millet (Düşman geldi memleketi bırakıp kaçalım) diye yola düşemez, evlerini, barklarını, bağ ve güzel bahçelerini düşman ellerine bırakamaz. Einlerce yıl beraber yaşadığı akraba ve hemşerilerini terk edemez, onları yalnız bırakamaz. O ülke ki bir çok milletlerin saldırısına uğramıştır. Fakat gelenler çıkıp sonra gitmişlerdir. Dedelerimiz oraları bırakıp hiç bir yere gitmemişlerdir. Kaçma şerefsizliğini almamışlardır. Kim gelirse gelsin yurt asıl sahibinindir. Ecdat kanlarını onun uğruna vermiş, onun için can vermiştir. Yurdun felâketi de mutluluğu da hep beraberce paylaşılır. Hiç bir millet böyle bir kaçı, bir göçü bir faciayı tarihine geçirmemiştir.

SONUCU :

Yolculukta çekilen üzüntü, ızdırap dinmemiş, gidenlerin çoğu umdukları rahata, mutluluğa erişememişlerdir. Sefalet, sıtma, salgın hastalıklar onları kemirmiş, köyler mezar olmuş, şiddetli baskılarla bir süre Çerkesce konuşma yasak edilmiş. çıkarılan soyadı kanunlarıyla öz soyadlarını bırakıp buldukları ülkelerin dilinde yeni soyadı alma zorunda bırakılmış, birbiri ile olan akrabalar akrabalıklarını yitirmişler, korkulu hayat geçirmişlerdir. Dostlarını, vatandaşlarını ve özyurtlarını bırakıp kaçmıyacaktı. Feci göçe ya da kaçıya sebep olanlara, öncelik edenlere binlerce lanet....

- (7) S. Bell. Jurnal of a residence in Circassia during the years 1837.1839. London. 1840.
- (8) P. S. Liekof. Kafkasya kıyılarının geçmişi ve bu günkü durumu hakkında bilgiler. Kiyef. 1904.
- (9) Yakuf Avramof. Tcherkess. Delo mecbuası. Peters burg. 1884.
- (10) İslâm Ansiklopedisi. Cilt 28. sh. 640.
- (11) Yolumuz Varşova. No I. Ocak 1936.
- (12) Ghustav Bullemer. Savaş. Varşova. No I. 1963.
- (13) Ghuaze Gazetesi. İstanbul No I. 1911.
- (14) Ghuaze Çerkes Gazetesi. İstanbul. No 9. 1911.
- (15) Aynı gazete. No. 17. 1911.
- (16) Aynı gazete. No 8. 1911.
- (17) Kadircan Kafılı. Şimali Kafkasya. İstanbul. 1942. sh. 21.
- (18) Aynı kitap sh. 38.
- (19) Hürriyet gazetesi. İstanbul. 26.11.1965

Nevurzoka Mahmut Sami Paşa

(Elbarudî)

1840 — 1904

Dr. Vasfi GÜSAR

Mahmut Sami 1840 yılında Kahire'de doğmuş, yedi yaşında iken babası Hasan Hüsnü bey vefat etmiş olduğundan ilk öğrenimini evinde, lise öğrenimini askeri lisede yapmış, Harp Okulundan çıktıktan sonra İstanbul'a gönderilmişti. İstanbul'da Türkçe ve Farsça öğreniyor ve bir memuriyette alıyor. Hidiv İsmail Paşa zamanında Mısır'a dönüyor, orduda kademe kademe ilerliyor, Osmanlı — Yunan savaşında Mısır ordusuyla 1866 da Girit harekâtına ve 1877 de albay iken muhafızlığı (mütesarrıf) ve sonra da Kahire valisi bulunuyor. Şerif Paşa Başvekil iken Millî Eğitim ve sonra Evkaf Nâzırı oluyor. Arrabi paşa vak'asında Başvekil Riyad Paşa Kabinesinde Harbiye Nâzırı bulunuyor ve 1882 de Mısır Başvekil iken Mısırın İngilizler tarafından işgali üzerine ihtilâl karışma suçuyla önce idama sonra da 27 Aralık 1882 de Arabî Paşa ile Seylan adasına sürgün edilmeye mahkûm ediliyor. Sürgün sırasında gözleri hastalandığından 1900 yılı Eylül ayında af edilerek Mısır'a geri dönüyor. 1904 Aralık ayında Kahire'de vefat ediyor.

Mahmut Sami Paşa milliyetini seven ve Çerkes olduğunu bilen bir zat idi. Bir süre gerçek soyadını öğrenmek için çalışıyor ve bu uğurda tetkikat yapmak için üç bin altın harcıyor. (Bu günkü Türk parasıyla yedi yüz elli bin türk lirası) En sonunda şeceresini çıkartıyor ve Mısır Çerkes sultanlarından Kayıtbay'ın komutanlarından 1495 yılında ölen ve Çerkes olan (Seyfi Nevurzoka) nın torunlarından bulunduğunu öğreniyor (1). Barudi soy adını almaya gelince, büyük dedelerinden emir Murad'ın Mısır'ın Muhayre vilâyetinin (İtakil barudi) köyünde âşâr mültezimi (eski devirlerde köylerden âşâr toplamak için devlet artırımına giren mültezimler) bulunduğunu ve Murad bu yüzden köye izafe edilerek Barudi dendiğini ve sonradan ailenin bu şekilde anıldığını anlıyorlar. Mahmut Sami'nin dedesi Abdullah El — Çerkesi idi (2). Bu aileden Nevurzoka Yunus Beyin Kahire'deki evinin üstünde, bir daire içinde bir bardak ve üstünde de diğer Mısır çerkesleri gibi (Hâti) çivi alfabeli bir yazı bulunan bir soy markası (amblem) görülmektedir (3). İki cilt (Divanil barudi) ile 4 cilt Muhtarat El barudi eseri var.

Kişiliğini kaybetmeyen bu ailenin tanınmış bir ferdi olan Mahmut Sami Nevurzoka Mısır'a çok hizmet etmiş asker ve siyasi bir kişi idi.

Üstad Abdurrahman El Rafii Bey, Mahmut Sami Paşa hakkında şöyle der: (Paşa'nın iki şahsiyeti vardır: Edebi ve siyasi. Edebi şahsiyeti pek yüksekti, modern şiirin bayrakları ve ilk kalkınanı idi. Siyasi şahsiyet sahibi idi. Yalnız devletlerin saklı örtülü siyasetlerini bilemiyordu. Arrabi vak'asına karışmaması daha iyi olacaktı. İngiliz entrikasına kurban gitmişti.)

- (1) Muhammed Zahed Güsar, Elalamuşşarkiyye. Kahire. 1949. cüz I. Sh. 163.
- (2) Aynı eser aynı sahife.
- (3) Hasan kasem. Elmezaratul — İslamiyye Vel Arabiyye Fi Masr Vel Kahire. 1942. Şeyh Zahed Güsar ilâvesiyle. Sh. 355.

Güzel Sözler

Cesaretini kaybeden kuvvetini kaybeder.

Brahman Atasözü

En iyi görünen rehberler içerisinde bile insanı en kötü yola sürükleyenler bulunabilir.

En büyük insanlar cesur insanlardır.

L. Sterne

Herşey neden ölümümüzle sona ermeli? Tırtıl bir gün kelebek olacağını bilir mi?

Voltaire

Her meşgul görüneni iş yapıyor sanmayın. Çoğunluğu bunu birşey yapıyor görünmek için yapıyorlar.

Gerçek daima düşman kazandırır.

İngiliz Atasözü

İki şey akli karartır; biri, susulması gereken yerde söylemek, diğeri, konuşulması gereken yerde susmaktır.

Sadi

İnsanın benliğinden ümidi çıkarıp alınız. O, avlanacak bir kuştur.

Ovidius

İdeal işler için insaf söz konusu edilemez.

A. De Lamartine

Lâyet olmayan kimseye elinden geldiği kadar iyilik etsen yine ona yaranamazsın.

Sadi Şirazi

Şöhretli kişilere çokluğun haykırması küçük köpeklerin yabancılara havlaması gibidir.

Mark Twain

Dayanmak zafer için tek şarttır.

G. Campbell

Yılanın zehirinden korunmak mümkündür, fakat iftiranın zehirinden korunmaya imkân yoktur.

Hint Atasözü

Yenmesi kudretin dahilinde olmayan bir savaşa girmezsen yenilmezsin.

Epiktetos

Bir Abaza Köyü HURDAZ

Z. Süren AJIBA

Bir Abaza köyü olan Hurdaz Samsun ilinin Havza kazasına bağlı olup, bu ilçedeki en büyük Adige köyüdür. Köyün eski ismi Hurdaz, yeni ismi ise Cevizlik'tir. Köyün birde Adigece ismi vardır, komşu ve diğer Adige köyleri bu köy ahalisine Tamra (Tamlılar) derler. Adigece ismi Tamkut'dır.

Kafkasya'dan geliş ve yerleşme : 1852 tarihinde ataları Abhazya'dan deniz yolu ile Samsun iline gelmişlerdir. Hali hazırda ikamet etmekte oldukları köye yerleşmeden evvel komşu Türk köylerinde yedi sene ikamet etmişler ve 1860 yılı başlarında şimdiki yerlerine iskân edilmişlerdir. Havza ilçesine bir mahalle şeklinde iskânları düşünülmüş ise de kabul etmemişlerdir. İlk iskânda 155 hane olduğu söylenir.

Bugünkü Durum :

Nüfus : Hurdaz bu gün yetmiş hane olup dörtytüz nüfusa sahiptir. Köyde ilk yerleşiminden beri beş hane Karaday aile bulunmaktadır. Sonradan yerleştirilmiş üç hanede Türk ailesi bulunmaktadır. Diğer hanelerin hepsi Abaza olup Azga gurubuna mensupturlar.

Geçim : Köyde tarım gelişmemiş olup aynı zamanda bilinçsizce yapılmaktadır. Halk tarlasını ekseri ortağa vermektedir. Köyde hâlâ iki traktör bulunmaktadır. Son yıllarda devletin yardımıyla hayvan besiciliği ileri bir hamle yapmıştır. Köylü aynı zamanda büyük bir davar sürüsüne sahiptir. Meyva ve sebzecilikle uğraşan yoktur.

Dil : Köyün dili olan Abazaca son yıllarda hızla asimilasyona uğramış ve önemini kaybetmiştir. Yeni yetişen nesil hemen hemen hiç konuşmamaktadır. Abazacayı konuşan kısım orta yaşlı ve yaşlı köylülerdir. Eskiden bilinen hikâye, masal, bilmece, şarkı ve türküler bugün unutulmuş olup hiçbiri yaşamamaktadır.

Adet ve gelenekler : Gün geçtikçe adet ve geleneklerde dil gibi asimilasyona uğramıştır. Saygı ve sevgi kuralları bugün yeni nesil arasında sözü edilmez bir hal almıştır. Düğünler eski önemini kaybetmiştir, yapılan birkaç toplantı ve düğünde eski disiplin ve intizamı görmek mümkün değildir. Yeni nesil arasında ne bir akordiyon çalmasını bilen var ne de doğru dürüst oynamasını bilen. Yapılan düğünlere akordiyon çeşitli yerlerden temin edilmektedir.

Yaşayan sülâle adları : Köyde hâlâ eski geleneklere uygun olarak onu aşkın sülâle ismi yaşamaktadır. Bunlar alfabetik sıraya göre şöyledir : Azın, Babağ, Çiçen Kapı, Kavâ, Koçâ, Pekpolat, Pinzaça, Yaş, Zığal, Zorum, Jiya (Ajiba).

Köyden çıkanlar ve tahsil edenlerin adedi : Bugün köyden ayrılmış fakat alâkasını kesmemiş yetmişbeş hane bulunmaktadır. Bunların meslek grupları şöyledir : 1 Doktor, 1 Veteriner Hekim, 1 Maden teknisyeni, 1 Ticari İlimler Ak. mezunu 1 Tekniker (Yapı), 2 Subay (Havacı ve Karacı), 4 Astsubay, 3 polis, 17 çeşitli memur, 30 serbest meslek sahibi, ve beş kişide Almanya'da çalışmaktadır.

İlçeye bağlı diğer ADİGE köyleri : Bunlardan Karameşe Abaza olup (Hurdaza en yakını) diğerleri Abzantirler. Adları : Karabük, Kiroğlu, Uluçal, Gelincik, Gürün, Meryemdere, Orhaniye, Yukarı Yavucuk, Dindarlı, Mendühiye (Havza'nın bir mahallesidir.)

KUZEY KAFKASYA HAKKINDA

Yazan : Beksultan BATIRHAN

Kafkasya ve sakinleri çok eski tarihten beri Avrupa ve Asya milletlerini cezbetmiş bir ülkedir. Milâttan önce ve sonraki tarihlerde, bir çok tarihçiler, bu ülke ve milletleri için hayranlıklarını dile getiren pek çok sayıda, ciltler halinde yazılar yazmış ve halen de yazmaktadırlar.

Nitekim Hz. İsa'nın doğumundan 500 yıl önce yaşayan Yunan tarihçisi Heradot ve yine 54 yıl önce yaşamış Yunanlı coğrafyacı Strabon, Hz. İsa'nın doğumundan sonra da I. asırda Romalı muharrir Pliny, II. asırda Yunanlı astronom Ptolomy ve IV. asırda da Amiyan Martselim örnek olarak gösterilebilir. Ortaçağ yazarlarından XVII ve XIX. asırda yaşamış Gökstavzen ve Grigoriev başta yer alırlar. Asrımız yazarlarına gelince; Krupnov, Ançibadze, Abayev, Zuraev v.s. Kafkasya'ya ait çok sayıda eserler vermiş kimselerdir.

Tarihin derinliklerine inildiğinde; Yunan mitolojisine göre insanlara, ilâhlarının istememesine rağmen ateşi başıslayan Promety, Kafkasya dağlarındaki kayalara zincirlerle bağlıydı. Yine Yunan mitolojisine göre Yazon, Organotların başında olarak Argo gemisiyle Kafkasya'nın kolhida bölgesinde bulunan ve canavarın bekçilik yaptığı, Altın Postekiler için sefer düzenlemiş ve ilâhı Medea'nın yardımıyla gagesine erişmişti. Tarihi kayıtlara göre, Yunanlılar, Kafkasya'nın Karadeniz ve Azak denizi sahillerine akınlar yapmış, ve Kafkas yerlileri ile ticaretle bulunmuşlar ve «Bosfor» adıyla adlandırılan bir de hükümet kurmuşlardır.

Bu gün, artık, kendi eski adlarıyla mevcutları olmayan milletlerden Kimmerler, kuzey İran'dan akın eden İskitler, Sarmatlar ve Alanlar muhtelif tarihlerde kuzey Kafkasya'ya hâkim olmuşlardır. Daha sonra ise, Asya'dan inen Hunlar, Avarlar, Kıpçaklar ve Turan Moğolları kuzey Kafkasya'yı zaman zaman hâkimiyetlerine almışlardır. Ne varki birbirini takiben Kafkasya'ya inen bu milletler birbirleriyle vuruşmuş yenilenler dağılıp gitmişlerdir. Kalanlar ise Otokhtan (1) kabileler (Adigeler, Abhazlar, Çeçenler, İnguşlar, Avarlar, Gazikumuklar v.b.) olmuş ve binlerce sene evvel toplum düzeni içinde kaynaşıp bu günkü Kuzey Kafkasya'nın Otokhtan milletleri olarak tanınan topluluğu meydana getirmişlerdir. Bunların dışında İran lisanını konuşan Osetler ve Turan lisanını konuşan Karacay, Balkar, Noğay ve Kumuklar da bu bölgenin sakinleri olup, Otokhtan grubun arasındadırlar.

Kafkasya'nın Otokhtan milletleri bütün tarihleri boyunca düşmanca maksatlarla dışardan gelen milletlerle, XIX. asırda da başta Ruslar olmak üzere çeşitli yönlerden kendisine saldıranlarla savaşmak mecburiyetinde kalmış, yılmayan direnişlerle varlıklarını koruyarak bu güne kadar gelmişlerdir. Kafkasyalıların yok edilmesini hedef tutan bütün bu saldırıların onları yıldırmadığına, her ne pahasına olursa olsun bütünlüklerini muhafaza azimli olduklarına en açık delil yakın tarihte yapılan Kafkasya sayımıdır. Nitekim 1959 nüfus sayımına göre, bütün Kafkasya'nın nüfusu 17 milyon 812 bin olarak görülmektedir (2).

Kendileriyle yazışmada bulunduğum ve Fransa'da ikâmet etmekte bulunan sayın yazar Barones L. Varangel'den bir süre önce aldığım mektuptan bazı parçaları iftiharla nakletmeden geçemeyeceğim.

Barones, bu mektubunda, «Ben Kafkasya'nın Kislovadsk (3) şehrinde, dedemin villasında, iki unutulmaz ve mutlu yaz geçirdim. Bermamit (4) köyüne gittim ve oradan, Elkruz dağının gerisinden doğan güneşi seyrettim. Tek kelime ile harikulade bir diyardır Kafkasya.. Çok yerler gördüm, çok güzel olan İstanbul'da da bulundum. Şurası muhakkak ki Kafkasya'nın güzelliği ile kıyaslayabileceğim yer düşünemiyorum» diyor.

1968 yılında Moskova'da yayınlanan —Kuzey Kafkasya milletlerinin kültür ve yaşayışları— adlı kitabın kabında, —Kafkas dağları ve civarında yaşayan milletlere kendilerine özgü güzelliklerinden şevk ve heyecan verirler— diye yazmaktadır. Kafkaslıları ve Kafkasya'yı seven Rus muharrir ve şairlerinden Puşkin, M.Y. Lermontov, L.N. Tolstoy, A.S. Griboyedov ilah.... Bu ülke ve mensupları için bir çok eserler vermişlerdir.

Son olarak şunu belirtmek isterim ki XIX. asırda ve Kafkas harpleri sırasında Kuzey Kafkasya'da bulunan Rus yazarları, Kafkasya'dan aldıkları ilhamlarla en güzel eserlerini meydana getirmişlerdir. Puşkin'in —Kfkas Esiri, Erzurum Seyyahatı— Lermontov'un —Bella, Prenses Meri, Hacı Abrek'i— Tolstoy'un Hacı Murat'ı Marlinski'nin Amalet Bek'i, Jurovski ve Griboyedov'un şiirleri ve daha bir çok yazarların en güzel eserleri bunlar arasındadır. «Bu eserleri okuyanlar Kuzey Kafkasya milletleri hakkında ciddi ve enteresan konular bulacaklardır.»

(1) Otokhtan : Dışarıdan gelmeyen, fakat yerlisi olarak bilinen millet.

(2) Nolrodi Kafkaza sayfa 17.

(3) Kislovodsk : Kabartay lisanında Nartzana.

(4) Bermamit : Karaçay'da büyük köy.

Kafkasyalı Konuklarımızın Gezileri

12 Nisan 1971 tarihinde bir turist kafilesiyle Türkiye'ye üç kardesi-miz gelmiştir. Konuklarımız İstanbul'da, İstanbul Türkiye Kafkas Kültür Derneğimizin İstanbul lokalini ziyaret etmiş, kendilerini karşılayanlar tarafından çeşitli turistik yerler gezdirilmiştir. İstanbul'dan Bursa'ya geçen konuklar orada da Bursa Kafkas Kültür Derneğini ziyaret etmişler, aynı şekilde İzmir'de de bazı gençlerimiz tarafından misafir edilmişlerdir.

21 Nisan 1971 akşamı Ankara'ya gelen kıymetli konuklarımız en büyük ilgiyi burada görmüşler Ankara'da şereflerine ziyafetler ve toplantılar düzenlenmiştir. Ankara'nın çeşitli yerleriyle Dernek lokalimizi gezen kardeşlerimiz 24 Nisan 1970 tarihinde Ankara'dan ayrılmışlardır.

Konuklardan Hafitse yazar, Sultan tekniker, Hakim de yazar ve gazeteci idiler. Her üçü de genç olan kardeşlerimiz Kabartay - Balkar Cumhuriyetinde Nalçık şehrinde bulunuyorlar.

TEŞEKKÜR

Türkiye'deki gezileri sırasında gördükleri yakın ilgi ve sempatiyi unutamadıklarını ve Türkiye'deki kardeşlerinin Kafkasya'da konuk etmek istediklerini bildiren kardeşlerimiz Türkiye'deki kardeşlerine teşekkürlerini iletmemizi dergimizden rica etmişlerdir.

Duyururuz.

Okuyucu Mektuplarına Cevaplar

S.B. (Giresun) Mektubunuzda sorduğunuz kişilerden birincisi Düzcü değil Adapazarlıdır ve Abhazdır. Çorumlu olan ikinci kişi de belirttiğiniz gibi Şapsuğdur. Üçüncü kişinin ise yalnız kocası Adigedir. Verdığınız adreslere dergiler postalanmıştır. Teşekkürler.

O.S. (Giresun) Kıymetli mektubunuzu okudum. Bu yolda daha ileri gideceğinizi ümit ederiz. Arzunuz üzerine dergide bu sayı ön yazımızda bu konuya değindik. Bu konuları bir araya gelince konuşmak daha uygun olacaktır.

S.B. (Samsun) Çerkes deyiminin bir kabileye mal edilmesi çok yanlış bir görüştür. Kuzey Kafkasya'da yaşayan ve oranın Otokhtan halkı olan bütün boylara bu isim ortaklaşa verilmiştir. Örneğin Kaberdeyler, Sapsuğlar, Çeçen inguşlar, Asetinler, Lezgiler ve Abhazlar Çerkes ismiyle tanınırlar.

K.A. (İstanbul) İstanbul'daki dergide görüpte üzüldüğünüzü söylediğiniz yazıyı biz de okuduk. Yalnız biz dergimizi bu tip kişisel çekişmelere âlet etmek istemiyoruz. Bizi genel konular ilgilendiriyor. Varsın istedikleri gibi düşünsün ve yazsınlar. Nasıl olsa varlıklarıyla yoklukları arasında bir fark yok. Dün yoktular yarın yine yok olacaklar. Bu kişiler akli başında aydın geçinen kimseler olduklarına göre bunlara birşey söylemenin de bizce faydası yoktur. Türkçe'de bir söz vardır: Ayinesi iştir kişinin lâfa bakılmaz. Gerçek takdir hakkı siz okuyucularımızdır. İlginize teşekkürler.

İ. H. (İzmir) Çerkes Ethem Balıkesir'in Emre köyünden Şapsuğ Ali beyin oğludur. Hakkında pekçok şey söylenmiştir. Ürdün'de vefat etmiştir, son yılları hakkında bazı araştırmalar yapmaktayız. Onun en büyük zararı biz Çerkeslere dokunmuştur. Düzcü Sefer bey ile aralarında geçen olay bir söylentiden ibarettir.

D.F. (Eskişehir) Dimitri Gulya hakkında dergimizin geçen sayısında bir yazı yayınladık. D. Gulya kesin olarak Çerkeslerin Abhaz dalındandır. Yabancı dergi olayı karıştırmıştır.

S.K. (Sarıkamış) Oset şairi Kosta Hetagkatı hakkında dergimizin ilk sayılarında bilgi verilmişti. Oset dilinde yazılmış kitapları mevcuttur. Kafkasya'dan getirtebilirsiniz.

N.Z. (Balıkesir) Davetinize teşekkür ederiz, her zaman yolumuz oralara düşüyor. Gelirsek size haber veririz.

İstiklâl Savaşının ilk başlangıcında genellikle Erzurum Kongresinden önce Atatürk'ün en yakın silah arkadaşları arasında Rauf Orbay ile Bekir Sami Kunduk gibi Çerkes büyükleri bulunuyordu.

S.A. (Adapazarı) Kuzey Kafkasya'da yaşayan ve Türk aslından gelen Karaçay, Balkar'lar gelenek ve görenek bakımından Çerkeşleşmişlerdir. Bu bakımdan onların görüşlerini hoş karşılamak gerekir.

M.Ç. (İstanbul) Çerkes Teavun Cemiyeti 1908 yılında İstanbul'da kuruldu. Eğer çalışmaları sürebilseydi bu dernekten çok verimli sonuçlar alınabilirdi. Bu dernek ve kurucuları hakkında bir yazı dizisi hazırlamaktayız.

Y.D. (İzmir) Hacı Sami Enver Paşa'nın yaverliğini yapıyordu. Enver Paşa'nın şehit edilmesinden sonra Türkiye'ye geldi, politik nedenlerle Türkiye'ye girmesi yasaklanmıştı ve öldürüldü. Kuşçubaşı Eşref bey ile Hacı Sami kardeş idiler.

L.D. (Adana) Dergimizin 1 ve 4. ciltlerinin mevcudu tamamen bitmiştir. Çerkes hikâyeleri antolojisi henüz tamamlanamadı, tamamlanınca adresinize postalanacaktır. İlginize teşekkürler.

S.D. (Samsun) Gerek Enver paşa gerekse Ali Fuat paşanın Çerkeslikle bir ilişkileri yoktur. General Cemil Cahit Toydemir Çerkestir.

G.Y. (Kayseri) General Musa Kunduk Osmanlı İmparatorluğu zamanında Çerkes gönüllülerinden meydana getirdiği bir birlikle Ruslara karşı başarılı savaşlarda bulundu. Daha önce Rusya'da general idi ve Rusların Kafkasya'da Çerkeslere karşı uyguladıklarını benimsemediği için Türkiye'ye bir kısım Asetinle birlikte göç etti. Bu konuyla ilgili hatıraları Yeni Kafkas Dergisi'nde yayınlanmıştır.

VEFAT HABERİ

Z.Y. Müh. M. Emin Aslan'ın annesi Nurdane Aslan 26.5.1971 tarihinde bir beyin kanaması sonucunda aniden vefat etmiştir.

Cenazesi Çorum'un Zannun köyünde defnedilen merhumeye tanrıdan rahmet, ailesine baş sağlığı dileriz.

EVLENME VE NİKAH TÖRENLERİ

Kemal Savaş ile Bahar Yurdakul'un nikâh törenleri 7.4.1970 tarihinde İzmir Fuar evlendirme dairesinde yapılmıştır.

Bahri Yavan ile Semiha Yağan'ın nikâh törenleri 15.4.1970 tarihinde Ankara Gençlik Parkı nikâh salonunda yapılmıştır.

Sait Şekercan Gerige ile Ayşe Keskin Kardan evlenme törenleri 16 Mayıs 1970 Ankara'da kutlanmıştır.

Hemşehrilerimizi kutlar mutluluklar dileriz.

D O Ğ U M

Almanya'da Münih'de bulunan hemşehrilerimizden sayın Yahya Özkan'ın bir kızı dünyaya gelmiştir. Gubse adı verilen yavruya uzun ömür diler allesini tebrik ederiz.

Hemşehrilerimizden Trabzon Teknik Üniversitesi asistanlarından Y. Müh. Muh-sin Başak ile Sema Yılmaz'ın nikâh ve düğün törenleri 29.5.1971 tarihinde Ankara'da Otelcilik Okulu salonlarında yapılmıştır.

Gençleri tebrik eder mutluluklar dileriz.

N İ Ş A N

Hemşehrilerimizden Erzurum Atatürk Üniversitesi Asistanlarından Nihat Özen ile Z. Y. Müh. Meliha Kardan'ın nişan törenleri Sivas'ta yapılmıştır. Tebriz ederiz.

DÜZELTME

- 1 — Son Kafkasya dergisinde (No. 29) son Çerkes — Rus Savaşları ve Feci Göç yazısında sahife 4 satır 9 da (Yabancı Avrupa yazarları) (Yabancı ve Avrupa yazarları) olarak. Aynı sahife satır 40 ta Bismas kelimesinde Bisma ve S ayrı olacaktır.
- 2 — Sahife 25 Batı Çerkesya'da Dallar yazısında satır 13 te 4240 bin rakamı (420 bin). Aynı yazı satır 28 de yaşam kelimesi (Yaşama) ve satır 35 te dallar kelimesi (dallara) ve satır 40 ta barımmamaya kelimesi (barımmaya) çevrilecektir.
- 3 — Sahife 26 satır 5 de (Sytes) kelimesi (Scytes)e, satır 40 da Kemikuey kelimesi Kemirkuey, sahife 27, satır 37 de görölme kelimesi görölmemiş, sahife 28 satır 2 de yaşların kelimesi (başların) olacaktır.
- 4 — Sahife 12 de satır 34 de (Çerkeslerde el öpme âdeti yoktur) cümlesi eklenecektir. Okuyuculardan rica ederiz.

DERGİMİZ YÖNETİM MERKEZİNDEN SAĞLANACAK ESERLER

- 1 — ÇERKESYA'DA SOSYAL YAŞAYIŞ - GELENEKLER - Jabağı Baj Fıatı: 10 TL.
- 2 — ÇERKES DÜŞÜNÜRÜ KAZANOKUE JABAĞI - Şortan Askerbi Fıatı: 7,5 TL.
- 3 — TARİHTE KAFKASYA — General İsmail Berkuk Fıatı: 35 TL.

KAFKASYA KÜLTÜREL DERGİ CİLTLERİ

Kafkasya Kültürel Dergisi'nin geçmiş sayılarının mevcutları kalmamıştır, ancak dergimizin 5, 6, 7 nci ciltleri ciltli ve her cilt 20 lira olarak satılmaktadır.

Yukarıdaki kitaplarla dergimizin ciltlerini isteyen okurlarımız bir mektupla durumu bildirirlerse eserler adreslerine ödemeli olarak gönderilebilecektir. Duyururuz.

OKUYUCULARIMIZIN DİKKATİNE

Dergimiz yazı işleri müdürlüğüne gönderilen mektuplardan cevap istenen yazılar için okurlarımızın 100 kuruşluk posta pulunu mektuba eklemelerini aksi halde mektuplarına cevap verilemeyeceğini bildiririz.